

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra teologické etiky, sociální etiky a etického vzdělávání

Diplomová práce

ETICKÉ ASPEKTY TRESTU SMRTI

Vedoucí práce: PhDr. Roman Míčka, Th.D.

Autor práce: Bc. Lenka Šplíchalová

Studijní obor: Etika v sociální práci

Forma studia: Prezenční

Ročník: 2.

2011

Prohlašuji, že jsem svoji diplomovou práci vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

25. března 2011

.....
Lenka Šplíchalová

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu práce
PhDr. Romanovi Míčkovi, Th. D. za odborné vedení a poskytování cenných rad při
zpracování této diplomové práce.

OBSAH

ÚVOD	6
1 TREST SMRTI	9
1.1 Koncept trestu a jeho účel	9
1.1.1 Obecné teorie trestu	11
1.1.2 Funkce trestu	13
1.3 Vymezení pojmu trestu smrti	17
1.3.1 Trest smrti ve vztahu k základním lidským právům	19
2 HISTORIE TRESTU SMRTI	22
2.1 Historie trestu smrti ve světě	22
2.2 Trest smrti v českých dějinách	25
2.2.1 Trest smrti před vznikem samostatného československého státu	25
2.2.2 Trest smrti po roce 1918	26
2.3 Trest smrti v současnosti	28
3 TECHNIKY TRESTU SMRTI	33
3.1 Techniky trestu smrti používané dříve	33
3.2 Techniky trestu smrti používané v současnosti	36
4 LIDSKO-PRÁVNÍ DOKUMENTY TÝKAJÍCÍ SE TRESTU SMRTI	40
4.1 Dokumenty Organizace spojených národů (OSN)	40
4.1.1 Všeobecná deklarace lidských práv	41
4.1.2 Mezinárodní pakt o občanských a politických právech	41
4.1.3 Druhý opční protokol k Mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech	42
4.2 Evropské dokumenty	43
4.2.1 Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod	44
4.2.2 Dodatkové Protokoly č. 6 a č. 13 k Evropské úmluvě o lidských právech	45
4.3 Americká úmluva o lidských právech	45
4.4 Legislativa v České republice	46
4.4.1 Listina základních práv a svobod	47
5 TREST SMRTI: ZASTÁNCI VERSUS ODPŮRCI	48
5.1 Argumenty hovořící pro trest smrti	49
5.1.1 Argument odstrašení	53
5.1.2 Argument odplaty	55
5.1.3 Ekonomický argument	56
5.1.4 Argument pojistky	57

5.2 Argumenty hovořící proti trestu smrti	58
5.2.1 Argument justičního omylu	59
5.2.2 Neprůkaznost odstrašujícího účinku trestu smrti	60
5.2.3 Zneužití trestu smrti	61
6 VÝCHODISKA ETICKÝCH TEORIÍ	62
6.1 Teorie pro trest smrti	62
6.1.1 Kantova teorie o svobodné vůli	62
6.1.2 Teorie Tomáše Akvinského	64
6.2 Teorie proti trestu smrti	66
7 POSTOJ CÍRKVE A PÍSMO V OTÁZCE TRESTU SMRTI	68
7.1 Starý zákon	68
7.2 Nový zákon	70
7.3 Postoj církve	72
7.3.1 Papežové o trestu smrti	73
8 TREST ODNĚTÍ SVOBODY NA DOŽIVOTÍ JAKO ALTERNATIVA TRESTU SMRTI	75
8.1 Přípustnost doživotního trestu z hlediska lidských práv	77
9 ZÁVĚR	78
Seznam použitých zdrojů	81
Seznam příloh	85
Přílohy	86
Abstrakt	88
Abstract	89

ÚVOD

Cílem diplomové práce je poskytnout ucelený pohled na problematiku trestu smrti z hlediska etických aspektů. Problematika absolutního neboli nejvyššího trestu je v dnešní době často diskutovaným tématem, o němž se vedou spory jak mezi laickou veřejností, tak i mezi odborníky. Jedná se o trest, jehož cílem je ukončit život člověku. Právě kvůli své definitivnosti (nemožnosti jakékoli nápravy po jeho vykonání) se jedná o trest velmi kontroverzní. Jeho odpůrci upozorňují, kromě dalších jiných argumentů, především na nebezpečí justičního omylu. V minulosti se objevilo několik případů nespravedlivě odsouzených zločinců. I když je diskuse o znovuzavedení trestu smrti irelevantní, protože je Česká republika vázána řadou mezinárodních dohod, které nepřipouštějí trest smrti, přesto je toto téma mezi lidmi stále častější.

V současné době převažují státy, v nichž byl trest smrti zrušen nebo není v praxi prováděn. Celosvětový vývoj zcela jasně směřuje k aboliaci absolutního trestu, ale i přesto je v mnoha zemích stále součástí právního řádu. V některých amerických státech je trest smrti stále jedním ze způsobů, jak potrestat pachatele nejtěžších trestných činů. Od roku 1977 Spojené státy americké popravily více než 1 200 mužů a žen. Žebříček přitom vedou státy jako Texas, Virginie a Oklahoma. Právě Spojené státy poutají kvůli trestu smrti značnou pozornost světové veřejnosti a médií. Absolutní trest se však netýká pouze Spojených států amerických. Trest smrti stále zůstává součástí trestního řádu mnoha dalších zemí, a to dokonce ve většině afrických a asijských zemí.

V úvodní kapitole se budu zabývat konceptem trestu obecně. Teorie trestání nám poslouží jako hlavní východisko pro trest smrti, který je specifickým trestem na seznamu možných trestněprávních sankcí. Dále se zaměřím na jednotlivé funkce a účel trestu. V následující kapitole se snažím vymezit pojem trest smrti. Podkapitola s názvem Trest smrti ve vztahu k základním lidským právům upozorňuje na souvislost mezi trestem smrti a právem na život. Právo na život patří do skupiny absolutních, nezczitelných práv, z čehož vyplývá, že žádný člověk nesmí druhého člověka o život připravit. Vykonáním nejvyššího trestu je toto právo člověku odejmuto. Všeobecné právo na život je zachyceno nejen v Listině základních práv a svobod, ale i v celé řadě mezinárodních lidsko-právních dokumentů. Kromě platné české a mezinárodní legislativy se bojem proti trestu smrti

zabývají i některé mezinárodních organizace. Nejvýznamnějšími organizacemi bojujícími proti nejvyššímu trestu jsou Amnesty International a The World Coalition Against the Death Penalty (Světová koalice proti trestu smrti).

Cílem druhé kapitoly je shrnout historický vývoj hrdelního trestu od jeho počátků až po současnost. Dalo by se říci, že trest smrti je starý jako lidstvo samo. Důkazem je archeologický nález v paleolitických jeskyních v Addauře na Sicílii, kde je na stěně vyryto několik lidských postav, stojících kolem schouleného člověka, svázaného tak, aby se škrtil, kdyby se pokusil napřímit.¹

V dějinách lidstva byl trest smrti nejvyšším trestem státní legislativy. Po celá tisíciletí lidé věřili, že veřejná poprava je nutná kvůli co největšímu efektu odstrašení. Největší zlom přišel v době osvícenství, kdy se začal projevovat odpor vůči nejvyššímu trestu. K nejvýznamnějším představitelům abolicionismu (hnutí, které usiluje o zrušení trestu smrti) patří Cesare Beccaria. Ve svém díle *O zločinech a trestech* vychází z teorie společenské smlouvy a vysvětluje, že trest neznamena odplatu, nýbrž že má význam výchovný, odstrašující a ochranný. Dále je zde nastíněn současný postoj států k trestu smrti, včetně stručného exkurzu do některých z nich. Součástí druhé kapitoly je přehledná mapa, která názorně ukazuje státy, v nichž se trest smrti stále uplatňuje a země, jež tento trest již zrušily nebo jej neuplatňují.

Ve čtvrté kapitole se čtenář seznámí se základními lidsko-právními dokumenty, které upravují trest smrti. Na tuto kapitolu by měl být brán zvláštní zřetel, protože právě mezinárodněprávní úprava se v současnosti stává pro problematiku trestu smrti rozhodující. V mezinárodním společenství totiž sílí snahy o úplné odstranění trestu smrti, protože jeho uplatňování podrývá prosazovaný koncept lidských práv.

Ústřední částí diplomové práce by se měla stát pátá kapitola, která sumarizuje argumenty, jež trest smrti podporují či odmítají. Je velmi obtížné vytvořit si jednoznačný názor na tuto problematiku. Zde můžeme pouze polemizovat, zda je trest smrti výchovným prostředkem či zda je účinnou ochranou pro společnost. Na tuto kapitolu navazuje šestá kapitola, ve které se snažím popsat postoj významných filozofických představitelů, kteří se otázkou trestu smrti a trestání zabývali, a jaký je výchozí bod jejich argumentace.

¹ Srov. LYONS, L. *Historie trestu*, s. 7.

Sedmá kapitola se zabývá tím, jak na problematiku nejvyššího trestu nahlíží židovská náboženská tradice, která významně ovlivnila světovou civilizaci; novozákonní tradice a jaký postoj zaujímá církev.

Závěrečná kapitola pojednává o doživotním trestu jako možné alternativě k trestu smrti. Tento trest je z hlediska humanity považován za mírnější, protože respektuje právo na život a nedotknutelnost fyzické integrity jedince a poskytuje pachateli šanci napravit se a získat opět svobodu.

1 TREST SMRTI

Dříve než začnu psát o trestu smrti, chtěla bych se zmínit o konceptu trestu obecně. Problematika teorie trestání poslouží jako hlavní východisko pro pozdější osvětlení hlavního předmětu diplomové práce - trestu smrti, jako specifického trestu, který zaujímá zvláštní místo na seznamu možných trestněprávních sankcí.

1.1 Koncept trestu a jeho účel

„Zločin tu s námi bude stále. A trest, ať drakonický nebo mírný, jej neodstraní. Musíme však ze všech sil hledat způsoby, jak kriminalitu snižovat, aniž bychom přitom obětovali základní morální hodnoty.“

(C. L. Ten: Crime, Guilt and Punishment)

Otázkou trestu a jeho účelem se zabývaly již dávné civilizace a v průběhu historie se neobjevila společnost, která by tresty neznala. Každá společnost v dějinách se celkem oprávněně obávala o své bezpečí a blaho společenství, proto vydávala množství zákonných předpisů, které obvykle obsahovaly udělení trestu.²

Již Aristoteles prohlásil, že člověk je tvor společenský a v průběhu svého vývoje si vytvářel a vytváří různé druhy společenství. Lidskou společnost pak kromě vůle být pospolu charakterizuje vlastní potřeba stanovovat si pro své soužití pravidla. Na základě toho vznikají prostředky sociální kontroly, jimiž společnost působí na chování lidí a tím dosahuje žádoucího chování svých členů. Stát tak přebírá úlohu nezávislého arbitra ve sporech mezi lidmi a pomocí právních nástrojů tyto spory reguluje. Prostřednictvím zákonných sankcí je pak uvádí do souladu s právem.³

Abychom věděli co trest je, musíme nejdříve vědět, co to je zločin. Zločin nastává, když se někdo záměrně a vědomě dopustí něčeho nelegitimního, tedy něčeho, na co nemá právo. Jinými slovy, poruší spravedlnost. Trest je tedy legitimním nástrojem spravedlnosti,

² Srov. LATA, J. *Účel a smysl trestu*, s. 11.

³ Srov. KUNŠTÁT, D. *Trest smrti – res publica?* [online]. Dostupné na WWW: <http://www.cvvm.cas.cz/upl/nase_spolecnost/100043s_kunstat-trestsmrti.pdf>.

je primárně a v principu reakcí na zločin.⁴ Pojetí trestu jako takového je vyjádřeno v §§ 1 a 2 trestního zákona. Ten definuje trest jako prostředek státního donucení, který slouží k ochraně zájmů společnosti, ústavního zřízení a práv, a oprávněných zájmů fyzických a právnických osob.⁵

Tresty představují sankce za porušení norem trestního práva. Lze je charakterizovat jako nástroj přiměřené odplaty za činy, které se vymykají normálnímu (mravnému) jednání. Vyjadřují negativní hodnocení pachatele a jeho činu, a působí jako prostředek dosažení účelu trestního práva, který je vynutitelný státní mocí.⁶

Pojem účel trestu v sobě zahrnuje několik funkcí, které lze rozdělit do dvou základních skupin, přičemž jedna je orientována prospektivně a druhá retrospektivně. Skupina prospektivně působících cílů trestu obsahuje především prvky výchovné, a to zejména nápravu a resocializaci pachatele, a individuálně i generálně působící prevenci (výchovu a odstrašení jak pachatele samotného, tak pachatele potencionální). Účelem trestu má být tedy převýchova delikventa a jeho společenská rehabilitace pro stránce fyzické, psychické a sociální.⁷ Do druhé skupiny, která je označována jako represivní, patří újma, odškodnění a zneškodnění pachatele.

Nejobecněji lze říci, že účelem trestu je ochrana společnosti před kriminalitou. V českém trestním právu je funkce trestu vyjádřena v § 23 trestního zákona, který stanovuje, že „*účelem trestu je chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páčání trestné činnosti a vychovat jej k tomu, aby vedl řádný život, a tím působit výchovně i na ostatní členy společnosti.*“⁸

V diskusích o hledání opodstatnění trestní politiky moderního státu jde o střed dvou pohledů. Positivistický přístup, který převládal do sedmdesátých let minulého století, spatřoval význam trestu výhradně v „převýchově“ pachatele, zatímco druhý přístup, který lze nazvat tradiční, upřednostňuje represivní funkci trestu. Tradiční pohled spočívá v přesvědčení, že důvodem trestu je trestný čin, který pachatel spáchal a nezáleží na tom, zda ho potrestání napraví. Trest by měl být chápán jako přirozená a morálně odůvodněná

⁴ Srov. JOCH, R. *O trestu smrti* [online]. Dostupné na WWW: <http://www.distance.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=6&idc=214&Itemid=53>.

⁵ §§ 1 a 2 zákona č. 140/1961 Sb., *Trestní zákon*.

⁶ Srov. KRATOCHVÍL, V. a kol. *Kurz trestního práva. Trestní právo hmotné: Obecná část*, s. 396-397.

⁷ Srov. NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*, s. 204.

⁸ § 23 zákona č. 140/1961 Sb., *Trestní zákon*.

sankce.⁹ Dosažení žádoucího účelu trestu se odvíjí od spravedlnosti trestu. Jedině trest odpovídající, nikoli přísnější ani mírnější, aspiruje na úplné naplnění jeho účelu.

1.1.1 Obecné teorie trestu

Problematikou smyslu trestu se zabývají obecné teorie trestání, které zaujímají v historii trestněprávních nauk i filozofických směrů zvláštní místo. Existuje několik teoretických koncepcí, které se v pohledu na účel trestu liší. Robert Fico se ve své knize „Účel trestu“ zabývá typologií teorií trestu a člení je do tří skupin: na absolutní teorie, relativní teorie a smíšené (spojovací) teorie.¹⁰

Absolutní teorie:

Základem těchto teorií je pojetí trestu jako spravedlivé odplaty, nebo odvety. Někdy bývají nazývané jako teorie taliační (z lat. ius talionis - právo msty). Absolutní teorie se vztahují výlučně k trestnému činu, který byl spáchán v minulosti. Podle nich je trest nevyhnutelným následkem trestného činu a jeho cílem je trestný čin odčinit.¹¹ Fico v této souvislosti odkazuje na německé filozofy Georga Wilhelma Friedricha Hegela a Immanuela Kanta. Kant se ve svém díle „Metafyzika mravů“ hlásí k myšlence rovnosti ve vztahu k trestnému činu a trestu. Smyslem trestu je prostá pomsta za újmu, kterou vinou zločince utrpěl jiný jedinec. Kant tedy odmítá, že by trest měl směřovat k dosažení jakéhokoli cíle. Má být pouze prostředkem k dosažení spravedlnosti. Tou je pro Kanta v tomto smyslu princip rovnosti, tzn. trest musí být úměrný spáchanému činu.¹²

Z podobných předpokladů jako I. Kant vycházel i G.W.F. Hegel. Hegel považuje trest za nutnost vyplývající ze samotného trestného činu a účelem trestu tedy má být odplata a překonání spáchaného zločinu. Hegel uznává, že dosáhnout úplné rovnosti je nemožné, ale vyžaduje, aby se kvantitativní i kvalitativní povaha trestu co nejvíce přibližovala povaze zločinu. Dále zdůrazňuje, že odplata nesmí být soukromou pomstou,

⁹ Srov. KUNŠTÁT, D. *Trest smrti – res publica?* [online]. Dostupné na WWW: <http://www.cvvm.cas.cz/upl/nase_spolecnost/100043s_kunstat-trestsmrti.pdf>.

¹⁰ Srov. BESTOVÁ, C. *Trest smrti v německo-českém porovnání*, s. 143.

¹¹ Srov. KUČHTA, J.; VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*, s. 185.

¹² Srov. FICO, R. *Účel trestu*, s. 6.

ta je totiž stejně jako zločincův trestný čin pouhou subjektivní vůlí jednotlivce a pro zbytek společnosti tak představuje jen další porušení práva.¹³

Relativní teorie:

Relativní teorie trestu jsou někdy označovány také jako pozitivistické nebo vztahové. Na rozdíl od absolutních teorií se zabývají budoucím dopadem a účinkem trestu. Trest nevidí pouze jako odplatu za spáchaný čin, ale i jako možnou prevenci proti trestné činnosti.¹⁴ Účelem trestu má být ochrana společnosti a náprava pachatele. Pro vznik a rozvoj relativních teorií trestu měly značný význam změny v přístupu k člověku jako k lidské bytosti, utváření občanské společnosti a postupné opouštění pozůstatků chápání trestného činu jako soukromého zločinu.¹⁵

K prvním průkopníkům relativních teorií trestu patří Cesare Beccaria a P. J. Anselm von Feuerbach, který rozlišoval mezi generální a speciální prevencí. Podle Feuerbacha měla hrozba trestem vyvolat psychické zábrany páchat trestné činy. Významný přínos pro relativní teorii trestu znamenaly poznatky německého právníka a univerzitního profesora trestního práva Franze von Lista shrnuté v jeho teorii speciální prevence, kde otázku spravedlnosti trestu podřizuje požadavku účelnosti. Jasně a výstižně formuluje nové cíle trestního práva, které spočívají v resocializaci pachatelů trestných činů cílevědomými zásahy do jejich osobní svobody.¹⁶

Spojovací teorie:

Spojovací teorie, zvané také smíšené nebo syntetické, usilují o propojení myšlenky absolutních teorií a teorií relativních. „Jde o sloučení spravedlivého trestu, o jaký usilují teorie absolutní, s obecně nebo speciálně preventivním účinkem tak, jak to požadují teorie relativní.“¹⁷ Trest má tedy prostřednictvím tzv. generální prevence, která je zaměřená na potencionální pachatele, trestným činům předcházet a zároveň působit speciální prevencí na pachatele trestného činu.¹⁸

¹³ Srov. FICO, R. *Účel trestu*, s. 6.

¹⁴ Srov. FICO, R. *Účel trestu*, s. 11-13.

¹⁵ Srov. KUČHTA, J.; VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*, s. 185-187.

¹⁶ Tamtéž.

¹⁷ BESTOVÁ, C. *Trest smrti v německo-českém porovnání*, s. 145.

¹⁸ Srov. KUČHTA, J.; VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*, s. 187.

1.1.2 Funkce trestu

Teorie funkcí trestu spočívá v pěti základních funkcích:¹⁹

- odplatné (retributivní),
- odstrašující,
- rehabilitační (regulativní, nápravné - korektivní, penitenciární),
- eliminační (vylučovací, izolační spojení s internací),
- restituční.

Funkce odplatná (retributivní):

„Myšlenka ospravedlnění trestu tím, že morální svět, který byl vyveden z rovnováhy spácháním trestného činu, může být obnoven potrestáním viníka, patří patrně k těm nejstarším.” Společnost má morální povinnost potrestat jedince, který porušuje základní morální zásady obsažené v trestním právu. Trest je chápán jako přirozený důsledek kriminálního jednání. Pro pachatele musí trest znamenat určitou újmu, jejíž citelnost, vyjádřená výší a druhem trestu, by měla odpovídat závažnosti spáchaného činu.²⁰

Odplata představuje sociální mstu. Nástrojem kolektivní msty společnosti by měl být stát a trest by měl co nejvíce odpovídat provinění. Podle retributivní teorie je zapotřebí, vzhledem ke spáchanému činu, stanovit přiměřenost újmy pro pachatele a zhodnotit závažnost kriminálního jednání. Základním výchozím bodem retributivních teorií je indeterminismus, tedy ten názor, že spáchání trestného činu je výsledkem svobodného rozhodnutí pachatele. Pachatel se vědomě, tj. ze své svobodné vůle, rozhoduje spáchat trestný čin a tím přistupuje na to, že bude potrestán.²¹

Postupem doby rozsah odplaty a její uplatňování ustupoval, a to zejména z etických důvodů. Nicméně i dnes se prvky odplaty nacházejí v pojetí trestu jako oprávněné reakce společnosti na trestnou činnost. „Teorie odplaty dosahuje zvláštního významu zejména ve dvou aspektech. Za prvé: výrazně ovlivňuje veřejné mínění, čímž pomáhá formovat reakce společnosti na sankce ukládané právním systémem. Za druhé: slouží jako významná

¹⁹ KUČHTA, J.; VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*, s. 188.

²⁰ Srov. KUČHTA, J.; VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*, s. 188.

²¹ Tamtéž.

kontrola užívání neomezených trestů státní mocí za účelem odstrašení potenciálních pachatelů.”²²

Retributivní pojetí trestů neznamená libovůli pro zákonodárce při stanovení přísnosti trestů za jednotlivé trestné činy. Trest musí odpovídat provinění a uložen může být pouze jedinci, který porušil zákon. V posledních desetiletích zažívá retributivní teorie funkce trestu určité obnovení, které je vyvolané rychlým nárůstem kriminality a následně jejím nezvládnutím pomocí rehabilitačních a resocializačních metod používaných v zacházení s pachateli. Teorie odplaty usiluje o vytvoření rovného a proporcionálního vztahu mezi proviněním a trestem.²³

Funkce odstrašení:

Základem této teorie je odstrašení pachatelů, či potencionálních pachatelů od páčání trestné činnosti. Teorie odstrašení spatřuje funkci trestu především v tom, že odrazuje pachatele od dalšího kriminálního chování (tzv. individuální prevence) a stejný účinek má i na ostatní jedince, kteří se mohou stát potencionálními pachateli (tzv. generální prevence). Tím, že společnost trestá zločince za určité chování, posiluje vědomí o nepřipustnosti takového chování.²⁴

„Odstrašení znamená, že dotyčný se zdrží nějakého jednání, protože se obává možného následku, který by v tomto důsledku mohl nastat.”²⁵ Újma, která pachateli vzniká uloženým trestem, může vézt k tomu, že ho odradí od další trestné činnosti, aniž by se vůči pachateli uplatňovaly další výchovné prostředky. Proces odstrašení, tj. vnímání a prožívání újmy a její hrozby, je však individuální záležitostí.²⁶

Z teorie odstrašení vyplývá, že pokud chceme při ukládání trestů docílit jejich větší účinnosti, je třeba přihlížet více k pachateli než ke škodlivosti spáchaného činu. Trest musí být ekvivalentem prospěchu, který byl získaný trestným činem. „Teorie odstrašení je spojena s myšlenkou exemplárního potrestání, kdy potrestání jednotlivých pachatelů by

²² KUCHTA, J.; VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*, s. 189.

²³ Srov. KUCHTA, J.; VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*, s. 188-189.

²⁴ Tamtéž, s. 189.

²⁵ Srov. LATA, J. *Účel a smysl trestu*, s. 20-21.

²⁶ Srov. KUCHTA, J.; VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*, s. 189.

mělo být dostatečně přísné pro výstrahu ostatním. Úskalí tohoto exemplárního trestání spočívá v jeho zneužití pro určité dílčí cíle.”²⁷

Odstrašující účinek mají i nežádoucí důsledky trestů, jako je stigma pachatele (labeling effect). Kritici teorie odstrašení poukazují na nebezpečí přeceňování jeho významu. Odstrašující účinek u pachatele nelze blíže specifikovat, protože motivace a pak rozhodnutí spáchat trestný čin je výsledkem vzájemného působení vnějších i vnitřních faktorů jednání, jejichž působnost a závažnost nelze odhadnout.²⁸

Funkce rehabilitační (nápravná, korektivní, resocializační, penitenciární):

Tato funkce trestu byla tematizována otázkou: Co se má učinit ve vztahu k pachateli, jak s ním zacházet v situaci trestání, aby trestnou činnost již v budoucnu nepáchal? Moderní, humánní přístup k trestu a trestání spočívá v zohlednění faktorů trestné činnosti, které spočívají na straně pachatele. „Rehabilitační teorie spatřuje jediný cíl trestání v tom, aby bylo pachateli poskytnuto takové odborné zacházení, prostřednictvím kterého by se dospělo k poznání, jaké osobnostní vlastnosti i vlastnosti chování v interakci se sociálním prostředím participovaly na trestné činnosti.” Od tohoto poznání se pak odvíjí způsob vedení korektivního procesu, jehož výsledkem je náprava pachatele a změna jeho postoje ke zločinu.²⁹

Rehabilitační teorie je zaměřena na osobnost pachatele. Svého největšího rozmachu dosáhla v 60. letech 20. století zejména v USA a posléze i v Evropě a skandinávských zemích. Došlo k vytvoření řady terapeutických postupů a resocializačně výchovných programů pro určité skupiny např. pro agresivní jedince, pachatele závislé na alkoholu, drogách, pro pachatele s psychickými poruchami chování atd.³⁰

Nápravná teorie měla vliv i na budování vězeňských zařízení přizpůsobených novým formám terapeutického zacházení s pachateli a na realizaci různých nápravně výchovných programů. Rozrůstá se počet odborníků, kteří disponují velkým rozsahem poznatků

²⁷ Srov. KUČTA, J.; VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*, s. 190.

²⁸ Tamtéž.

²⁹ Tamtéž.

³⁰ Srov. LATA, J. *Účel a smysl trestu*, s. 27.

o sociálních deviacích, o sociálně-deviantním vývoji, o možnostech zásahu a dosahování žádoucích změn, kterých nelze docílit jen tlakem z vnějšku a nejpřísnějším režimem.³¹

Rehabilitační teorie je základem i pro probační instrumenty trestního práva a pro postpenitenciární činnost. Usiluje o opětovné zařazení pachatele do společnosti na základě dosažené změny v chování vyplývající z porozumění jeho problémovosti v sociálním kontextu.³² Náprava pachatele je sice náročnější, ale žádoucnějším cílem trestu než odstrašení.

Funkce eliminační (izolační spojená s internací, vylučovací):

Tato teorie spatřuje účel trestního postihu v dočasné nebo trvalé izolaci pachatele od ostatní společnosti. Izolace má být nejen nejcitelnější újmou pro pachatele, ale i nejspolehlivější ochranou pro společnost. Účelem tohoto trestu je zabránit pachateli v páchání další trestné činnosti.³³

V minulosti bylo vyhnání z lidské komunity, kmene či rodu jednou z nepřísnějších společenských sankcí. „Dnes lze připustit izolaci u pachatelů, kteří nejsou schopni profitovat z procesu korektivní resocializace a zůstává zde vysoké nebezpečí jejich selhání a z toho plynoucí závažné důsledky pro společnost.” V těchto případech by mohli být umístováni do tzv. detenčních zařízení, což je preventivní izolace z důvodů ochrany společnosti.³⁴

V České republice dosud není žádné detenční zařízení pro pachatele trestných činů, u kterých se předpokládá závažná recidiva. Izolační teorie je založena na předpokladu recidivního chování pachatelů trestných činů. Je zde prioritně zohledněna ochrana společnosti a u jednotlivých pachatelů je snaha izolací dosáhnout zabránění dalšímu páchání trestných činů.³⁵ Eliminační funkci plní nejen trest odnětí svobody, ale v extrémních případech i trest smrti.

³¹ Srov. KUČHTA, J.; VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*, s. 190-191.

³² Tamtéž.

³³ Srov. KUČHTA, J.; VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*, s. 192.

³⁴ Tamtéž.

³⁵ Tamtéž.

Funkce restituční (kompenzační, restorativní, obnovující):

Tato teorie zdůrazňuje význam trestu v odčinění újmy, která byla poškozenému trestným činem způsobena. Podle restituční teorie má trest směřovat k tomu, aby byla obnovena rovnováha v sociálních vztazích, jenž byla porušena trestným činem, a aby byly uspokojeny nároky poškozených osob. Mezi pachatelem a obětí je žádoucí navázat kontakt, který může vést k tomu, že pachatel uvidí své jednání očima poškozeného, porozumí jeho závažnosti a bude se jej snažit aktivně odčinit.³⁶

Trest s ohledem na poškozeného plní dvě funkce. Jednak dává poškozenému (příp. jeho blízkým) pocit morálního zadostiučinění a nahrazuje tak pomstu, které se musel vzdát a za druhé je maximální možnou náhradou škody poškozeného.

Restorativní přístup neznamená odmítnutí klasických trestních postupů a sankcí, ale jde o jejich vhodné doplnění, rozšíření možností volby reakce na trestný čin a možností pro individualizovaný přístup k pachateli, což ve svých důsledcích pozitivně ovlivňuje účinnost trestního postihu.³⁷

1.3 Vymezení pojmu trestu smrti

„Problematika trestu smrti je po staletí jednou z nejdiskutovanějších otázek nejen v oblasti trestního práva a soudnictví vůbec, ale vyvolává velké diskuze i v kruzích široké veřejnosti.“³⁸ Je jedním z etických problémů, který se dotýká i právního systému státu. Tato souvislost činní problematiku trestu smrti ještě více složitější, protože jde o napětí mezi etickou otázkou a právním řádem, tzn. zajištěním bezpečnosti společnosti a mravností trestu smrti.³⁹

Téma trestu smrti představuje problém, při jehož posuzování docházelo jak v minulosti, tak i v současnosti k vybuzení řady emocí.⁴⁰ Lidé od začátku svých dějin pokládali trest smrti za nevyhnutelnou formu spravedlnosti. Byl považován za základní prvek represivních systémů, který měl jedince pokládané za nebezpečné a nenapravitelné definitivně vyřadit ze společnosti. Nikdo nepochyboval o mravní přípustnosti absolutního

³⁶ Srov. LATA, J. *Účel a smysl trestu*, s. 32.

³⁷ Srov. KUČTA, J.; VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*, s.192.

³⁸ LIŠKA, O. *Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918-1989*, s. 14.

³⁹ Srov. CHLÁDEK, J. Trest smrti. In *Koinonia*, s. 20.

⁴⁰ Srov. BESTOVÁ, C. *Trest smrti v německo-českém porovnání*, s. 164.

trestu.⁴¹ Platón například usuzoval, že nejlepší způsob jak zkrotit lidi, je uvalit na ně rozsudek smrti. Sv. Tomáš uznal trest smrti jako vhodný prostředek vyměření spravedlnosti vůči těm, kdo svými zločiny škodí všeobecnému dobru.⁴²

Když se řekne trest smrti, je všem jasné o co jde a není třeba nic definovat, ale pro jakékoliv diskuse je zapotřebí přesně vymežit, co to trest smrti je. Trest smrti je usmrcení člověka jako zákonem předepsaná sankce za zákonem definovaný trestný čin, přičemž rozhodnutí o uložení trestu je výsledkem náležitého zákonného procesu. Je projevem trestní a soudní moci státu, který trestá nejzávažnější trestní činy a zároveň je projevem spravedlnosti. Společností je chápán jako spravedlivá pomsta za nejtěžší zločin, jejímž prostřednictvím má pachatel splatit své provinění.⁴³

Trest smrti je označován jako nejvyšší trest, či absolutní trest, který předpokládá usmrcení neboli popravu odsouzeného člověka za trestný čin. Na pomyslném spektru možných trestů představuje krajní řešení, protože postihuje nejbytotnější zájem člověka a to je jeho život. Výkonem trestu smrti je tedy naprosto a nenávratně ukončen život odsouzeného a tím i znemožněna možnost jakéhokoliv nápravně výchovného působení na delikventa a jeho resocializace. Na základě toho lze konstatovat, že trest smrti představuje maximalizaci některých obecných funkcí trestu, zejména ochranu společnosti, za cenu potlačení jiných možných účinků trestu (např. nápravně výchovné působení).

Trest smrti v přesném slova smyslu musí splňovat určité podmínky. Pokud by některá z těchto podmínek nebyla splněna, jednalo by se o vraždu:

- člověk musí být pravomocně odsouzen,
- odsouzen musí být podle platného práva,
- musí být odsouzen za trestný čin, za který je trest smrti udělován,
- trest smrti musí být vykonán zákonným vykonavatelem.

⁴¹ Srov. IMBERT, J. *Trest smrti*, s. 12.

⁴² Srov. ŠLIPKO, T. *Hranice života: dilemy súčasnej bioetiky*, s. 308.

⁴³ Srov. *Trest smrti* [online]. Dostupné na WWW:

<http://www.studentsummit.cz/data/1258284348700BRG_HRC_Trest_smrti.pdf>.

1.3.1 Trest smrti ve vztahu k základním lidským právům

S problematikou trestu smrti je spjato všeobecné právo na život. V Listině základních práv a svobod je toto právo zachyceno, podobně jako v celé řadě mezinárodních lidsko-právních dokumentů, na předním místě. Ze skutečnosti, že právo na život je nadřazeno ostatním právům, můžeme vyvodit, že ho lze považovat za významnější, než kterékoli další právo.⁴⁴

Právo na život patří do skupiny absolutních práv a je nejzákladnějším lidským právem. Je chráněno proti zásahům kohokoli, včetně státu a jeho sankcí. Pod pojmem právo na život si lze představit minimálně základní pravidlo, že „*nikdo nebude svévolně zbaven života*“. Tato jednoduchá, nám dnes zcela přirozená definice tohoto práva prošla dlouhým vývojem a výše citované znění je zakotveno v Mezinárodním paktu o občanských a politických právech z roku 1966, kde jsou však mimo jiné stanoveny určité výjimky, které nám rozsah práva na život dále upřesňují.⁴⁵

Idea lidských práv se opírá o představu, že určitá práva souvisejí s přirozeností člověka a proto patří do tzv. přirozených práv, které znamenají nepsané právo a označují právní řád nebo soustavu práv, které platí nezávisle na vůli zákonodárce. Lidská práva jsou vrozená, přirozená, tzn. lidé se s nimi rodí a nabývají je faktem svého zrození. Základní lidská práva si jedinec přináší s sebou do života jako nezcizitelný postulát své existence. Všeobecná deklarace lidských práv, která byla přijata Valným shromážděním OSN v roce 1948, se o přirozenoprávní filozofii opírá.⁴⁶ Deklarace stanovuje určitý cíl, ke kterému by měly státy směřovat. Tímto cílem je dodržování základních lidských práv ve všech zemích světa.

Vztah práva na život a trestu smrti je otázkou diskutovanou mezinárodním společenstvím v průběhu celé druhé poloviny 20. století a názory států se diametrálně liší. Zatímco mnohé, typicky evropské státy vnímají právo na život jako téměř nedotknutelné, pro jiné se jedná o právo, které může být prolomeno i prostřednictvím trestu smrti. Největším rozdílem mezi státy je tedy právě jejich postoj k udělování absolutního trestu.

⁴⁴ KLÍMA, K. *Ústavní právo.*, s. 280.

⁴⁵ Srov. *Trest smrti* [online]. Dostupné na WWW: <http://www.studentsummit.cz/data/1258284348700BRG_HRC_Trest_smrti.pdf>.

⁴⁶ Srov. TROJAN, J. *Idea lidských práv v české duchovní tradici*, s. 119-134.

Mezinárodní společenství se snaží tento rozpor, formou deklarací, paktů, smluv a úmluv, řešit. Kromě mezinárodních úmluv, jejichž cílem je omezování užívání trestu smrti, existují i organizace bojující za lidská práva a tím i za zrušení nejvyššího trestu.

Mezi ty nejznámější patří **Amnesty International**. Amnesty International je světové hnutí, které se snaží bojovat za lidská práva pro všechny obyvatele světa. Snaží se podporovat lidská práva pomocí nejrůznějších kampaní a propagovat mezinárodní solidaritu. Amnesty International má více než 2,2 miliónů členů ze 150 zemí a její pobočky jsou ve více než 80 státech světa, včetně České republiky.⁴⁷

Tato organizace byla založena v roce 1961 britským právníkem Petrem Benensonem. První mezinárodní setkání se konalo v červenci toho roku a dne 10. prosince 1961 byla zapálena první svíčka „Amnesty International“ v kostele svatého Martina v Londýně. V roce 1965 vydala organizace své první zprávy týkající se vězeňských podmínek v Portugalsku, Jižní Africe a Rumunsku a téhož roku sponzorovala rezoluci OSN na podporu zrušení trestu smrti. Roku 1987 Amnesty International publikovala zprávu, ve které tvrdí, že tresty smrti v USA jsou rasově založené a odporují mezinárodním smlouvám. Dva roky poté publikovala hlavní studii o trestu smrti s názvem „Když stát zabíjí“.⁴⁸

Amnesty International považuje trest smrti za porušování lidských práv, za krutý a nelidský trest, který je v rozporu s právem na život vyhlášeným ve Všeobecné deklaraci lidských práv. Amnesty International poukazuje na všechny rizika spojená s trestem smrti, jako je jeho zneužitelnost, neodvolatelnost, možnost pochybení, jeho negativní působení na rodinu odsouzeného a také upozorňuje na neprokázání odstrašujícího účinku i na fakt, že trest smrti ve skutečnosti není ekonomickou variantou. Amnesty International se však v žádném případě nesnaží minimalizovat nebo omlouvat zločiny, které byly spáchány a v žádném případě nechce bagatelizovat utrpení rodiny oběti. Nicméně neodvolatelnost a krutost trestu smrti považuje za neslučitelné s civilizovaným chováním a za nevhodnou reakci na násilné chování.⁴⁹

⁴⁷ Srov. *Who We Are*. [online]. Dostupné na WWW: <<http://www.amnesty.org/en/who-we-are>>.

⁴⁸ Tamtéž.

⁴⁹ Srov. *Who We Are*. [online]. Dostupné na WWW: <<http://www.amnesty.org/en/who-we-are>>.

V letošním roce Amnesty International spustila světovou petici apelující na Súdánskou vládu, aby chránila civilní obyvatelstvo v oblasti Dárfuru. Tato kampaň nese název „Make Some Noise: The Campaign to Save Darfur“. Dále také pokračuje ve svém boji proti trestu smrti.

Další organizací, která se snaží bojovat proti trestu smrti je **The World Coalition Against the Death Penalty** (Světová koalice proti trestu smrti). Tato organizace vznikla 13. května roku 2002 v Římě a následně roku 2003 vyhlásila první „Světový den proti trestu smrti“, který připadl na 10 října. Tento den oficiálně podpořila Kanada, Francie, Itálie, Mexiko, Belgie, Africká komise pro lidská práva a EU. Od této doby se světový den koná každoročně. Organizace se skládá ze 60 členů.⁵⁰

Cílem Světové koalice je posílit mezinárodní dimenzi boje proti trestu smrti. Jejím konečným cílem je získat definitivní zrušení trestu smrti a poprav v těch zemích, kde je trest smrti v platnosti. V některých zemích se snaží dosáhnout snížení používání trestu smrti jako první krok k jeho zrušení. Světová koalice dosahuje těchto cílů tím, že podporuje vznik a rozvoj organizací proti trestu smrti v jednotlivých státech a provádí další mezinárodní akce, které mají připomenout tento problém. Sídlo této organizace je v Paříži. Poslední kongres se konal v únoru roku 2007.⁵¹

⁵⁰ Srov. *Presentation: mobilising for universal abolition*. [online]. Dostupné na WWW: <<http://www.worldcoalition.org/modules/pages/index.php>>.

⁵¹ Srov. *Presentation: mobilising for universal abolition*. [online]. Dostupné na WWW: <<http://www.worldcoalition.org/modules/pages/index.php>>.

2 HISTORIE TRESTU SMRTI

V dějinách lidstva byl trest smrti nejvyšším trestem státní legislativy. Po celá tisíciletí lidé věřili, že veřejná poprava je nutná kvůli co největšímu efektu odstrašení. V nejstarších obdobích historie nebyl trest smrti udělován pouze za hrdelní zločiny, které představovaly nejzávažnější zločiny, ale i za přečiny daleko menší závažnosti jako např. za krádež. Drakónský zákoník používaný v Athénách předepisoval trest smrti za krádež ovoce.⁵²

Způsob provedení trestu smrti se v různých kulturách velmi odlišoval. Zločinci byli upalováni, naráženi na kůl, věšeni za hrdlo atd. Jednotlivé tresty často symbolizovaly druh provinění. Za zhářství upálení, za rouhání vytržení jazyka a podobně. Před vykonáním trestu smrti byli odsouzení často surově mučeni a po výkonu trestu bylo někdy tělo popraveného pro odstrašující efekt ponecháno vystavené na veřejnosti.⁵³

2.1 Historie trestu smrti ve světě

Historická zmínka o trestu smrti pochází z období Starobabylónské říše (18. století př. n. l.). V té době byl vydán Chammurabiho zákoník, který je postaven na principu „oko za oko, zub za zub“ a schvaluje a uplatňuje trest smrti jako nejvyšší možný trest. Trest smrti se ukládal za celou řadu kriminálních skutků včetně krádeže. Chammurabiho zákoník se stal faktickou předlohou pro pozdější kodexy, jak pro biblické zákony Židů, pro islámské právo šarí'a či zákony starého Řecka i Říma, tak pro středověké evropské právo.⁵⁴

Rozsáhlé soupisy prohřešků a trestů najdeme i v prvních pěti Mojžíšových knihách, známých jako Tóra (zákon). Hebrejský zákoník nařizoval trest smrti za celou řadu provinění. Židovské zákony definují 36 hrdelních trestných činů. Převažující formou hrdelního trestu bylo u Židů ukamenování k smrti.⁵⁵ Rozdíl mezi babylonskými

⁵² Srov. ONDOK, P. J. *Biotika, biotechnologie a biomedicína*, s. 174.

⁵³ Srov. LIŠKA, O. *Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918-1989*, s. 14.

⁵⁴ Srov. LYONS, L. *Historie trestu*, s. 21-27.

⁵⁵ Tamtéž, s. 155.

a židovskými zákony spočíval v tom, že babylonské zákony ukládaly trest smrti za loupež, ale podle hebrejských zákonů zloděj smrti nikdy trestaný nebyl.⁵⁶

Trest smrti znali a využívali jak staří Řekové, tak i Římané. Ve starém Řecku neexistovalo jednotné řecké právo, ale každá obec měla právo vlastní. Rozvoj legislativy týkající se nejvyššího trestu závisel na společenském a politickém vývoji v každé jednotlivé obci. Například Atény svěřovaly popravu viníka veřejné moci, v Makedonii byl viník vydán příbuzným oběti, kteří ho měli usmrtit tak, jak uznají za vhodné. V Římě tento trest spočíval v podříznutí hrdla. Podříznutí mečem byla římská specialita, a proto se mu říkalo „římská spravedlnost“. Tento způsob trestu však nikdy nebyl v římském trestním zákoníku kodifikován jako řádný hrdelní trest. Trest smrti se velice zřídka ukládal římským občanům, ale zcela běžně otrokům a cizincům. K popravám odsouzených se podle obecného práva využívala divadelní scéna.⁵⁷

Justiniánský kodex, který se později stal vzorem i pro moderní evropské zákoníky 19. století, s trestem smrti také pracuje. Tento kodex vznikl v 6. století za vlády císaře Justiniána (527–565) a zachycoval hlavní myšlenky římského práva. Indie a Čína nezůstaly ve starověku pozadu. Manuovy zákony či zákoník dynastie Tang uvádějí trest smrti jako trest nejvyšší. Zajímavé je, že v některých otázkách, např. v přístupu k odlišnostem pohlaví, byly tyto zákoníky jinak koncipované než zákoníky evropské. Například ve starobylé Číně obdržely ženy, které vykročily z řady, lehčí trest než muži, dostávaly lehčí výprask a namísto trestu smrti v případě kolektivního obvinění dostávaly celoživotní vyhnanství nebo otroctví.⁵⁸

Ve středověku uplatňovaly všechny evropské země hrdelní tresty za širokou škálu zločinů. Tresty měly sloužit hlavně jako odstrašení od spáchání zločinu. Velký vliv na používání trestu smrti ve středověku měla bezpochyby katolická církev, která díky svému manuálu o rozpoznávání praktik čarodějnictví, knize *Malleus Maleficarum (Kladivo na čarodějnice)* z roku 1486, rozpoutala v Evropě hon, na jehož konci bylo podle střízlivých údajů 200 000 upálených, přičemž některé odhady hovoří o číslech vyšších.⁵⁹ Ale i v pozdější Evropě můžeme hovořit o nadužívání trestu smrti. V roce 1723 byl ve

⁵⁶ Srov. LYONS, L. *Historie trestu*, s. 29-35.

⁵⁷ Srov. MONESTIER, M. *Historie trestu smrti*, s. 29.

⁵⁸ Srov. LYONS, L. *Historie trestu*, s. 78.

⁵⁹ Tamtéž, s. 161.

Velké Británii přijat tzv. *Black Act (Černý zákon)*, který trestal smrtí například i to, když se někdo objevil na ulici se zašpiněným obličejem. Soudci, poroty a dokonce i oběti zločinů hledali jakoukoliv výmluvu, aby bylo možné konstatovat nevinu obviněného, než aby jej viděli viset za minimální prohřešek. Tento trend se postupem času začal měnit, což vedlo k omezení trestu smrti, kdy začal být absolutní trest vnímán jako nejpřísnější možná sankce pro pachatele nejzávažnějších trestných činů.⁶⁰ V období od 12. do 18. století byly v evropských křesťanských státech prováděny tresty smrti zejména za „trestné činy“ směřující proti církvi.⁶¹

Odpor vůči trestu smrti se začal projevat v 18. století, kdy jej ve svých spisech kritizovali Voltaire, Montesquieu a Beccaria. Filozofie osvícenství přichází s myšlenkou humanizace trestu a trestání. Francouzský právník a filozof Montesquieu formuloval požadavek právní jistoty a zákonnosti, nezávislosti soudců, zásadu proporcionality mezi trestem a trestným činem a především nutnost výchovné funkce trestu. Významným krokem na cestě k odstranění trestu smrti bylo dílo italského filozofa a profesora práv Cesara Beccaria. Cesare Beccaria ve svém díle „O zločinech a trestech“ vychází z požadavku úměrnosti mezi trestem a trestným činem a popírá právo státu na vynesení absolutního trestu. Dle Beccaria bylo smyslem trestu ochránit společnost, nikoliv působit pachateli utrpení. Jeho myšlenky, týkající se zrušení trestu smrti, ovlivnily celou řadu myslitelů dané doby.⁶² K omezování absolutního trestu, pouze za trestné činy vraždy, nebo za trestné činy spáchané v době výjimečného stavu nebo války, dochází až od 19. století. Například již v roce 1863 trest smrti oficiálně zrušila Venezuela, v roce 1865 San Marino, Portugalsko v roce 1867 a v roce 1877 Kostarika.⁶³

Výrazný zlom ve vývoji trestu smrti nastal po druhé světové válce, hlavně po vzniku OSN a dohod o lidských právech. Přistoupením k jednotlivým dohodám o lidských právech členské státy omezovaly, případně úplně rušily trest smrti. Evropa tak nastoupila cestu odmítání či rušení trestu smrti.⁶⁴

⁶⁰ Srov. LYONS, L. *Historie trestu*, s. 170.

⁶¹ Srov. IMBERT, J. *Trest smrti*, s. 30-37.

⁶² Srov. BESTOVÁ, C. *Trest smrti v německo-českém porovnání*, s. 70-72.

⁶³ Srov. LIŠKA, O. *Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918-1989*, s. 12.

⁶⁴ Srov. LYONS, L. *Historie trestu*, s. 9.

2.2 Trest smrti v českých dějinách

V této kapitole se budu zabývat užíváním trestu smrti na území českého státu. V jednotlivých kapitolách budou stručně charakterizované historické počátky používání nejvyššího trestu až po současnost.

2.2.1 Trest smrti před vznikem samostatného československého státu

Na historickém území českého státu, tak jako v jiných evropských zemích, patřil trest smrti k poměrně běžně používaným prostředkům trestního práva. Přesné počátky vykonávání trestu smrti na území českého státu nelze stanovit, ale je jisté, že k trestání smrtí docházelo již v raných dobách. České hrdelní soudnictví prošlo ve středověku a novověku několika vývojovými etapami v závislosti na ekonomické a politické situaci. V procesech se uplatňovalo specifické české právo, tzv. nálezové nebo obyčejové, což znamenalo, že se rozsudky vyhlašovaly nalézáním práva. Vynesený nález se pak stal podkladem pro další rozhodnutí. Teprve v 16. století dochází ke kodifikaci šlechtického práva.⁶⁵

Vývoj hrdelní jurisdikce můžeme sledovat od 13. století. Církevní a světské vrchnosti stíhaly kriminalitu ohrožující jejich bezprostřední zájmy. Představitelem hrdelní jurisdikce byla městská rada, která se v této oblasti své činnosti řídila jak obecnými právními předpisy, tak i vrchnostenskými pokyny a instrukcemi. Důležitou roli v hrdelním soudnictví měl městský rychtář, který se účastnil výslechů a ohledávání míst trestných činů. Celý průběh trestního řízení zaznamenával městský písař, který vedl písemnou agendu hrdelního soudu.⁶⁶ Cennými prameny hrdelního soudnictví jsou radní protokoly, jejichž zápisy doplňují údaje smolných knih, do nichž se zapisovaly výslechy. Vývoj dobové kriminality dokresluje tzv. ortelní manuály pražského apelačního soudu, ve kterých je zapsána řada hrdelněprávních procesů. Význam ortelních manuálů spočívá především v tom, že částečně odhalují tehdejší soudní praxi.⁶⁷

⁶⁵ Srov. MONESTIER, M. *Historie trestu smrti*, s. 339.

⁶⁶ Tamtéž, s. 340.

⁶⁷ Srov. FRANCEK, J. *Zločin a trest v českých dějinách*, s. 38-39.

V pobělohorské době došlo k dočasné stagnaci hrdelních soudů. Jejich nový rozvoj je patrný od druhé poloviny 17. století. Podstatné změny přinesl v roce 1707 hrdelní řád Josefa I., podle kterého měly nadále působit jen ty hrdelní soudy, které dosud vykonávaly svou činnost na základě zvláštního privilegia. Základním úkolem těchto soudů bylo stíhání a vyšetřování delikventů, vyhlásování rozsudků a péče o výkon trestů.⁶⁸

Skutečným pokrokem v oblasti hrdelního soudnictví se stal Všeobecný zákoník o zločinech a trestech na ně císaře Josefa II., který byl vydán v roce 1787. Ten přispěl na krátkou dobu ke zrušení trestu smrti. Vycházel ze zásady úměrnosti mezi společenskou nebezpečností trestného činu a přísností trestu. Tresty smrti se směly ukládat jen v řízení v případě výjimečného stavu. V roce 1795 byl absolutní trest opět zaveden a to za velezradu, či pokus o ni.⁶⁹

V 19. století byl trest smrti obsažen ve dvou kodifikacích trestního práva. Trestní zákoník z roku 1803 a 1852 a všechny následující trestní zákoníky platné na našem území až do 1. července 1990 trest smrti zachovaly. Trestní zákon o zločinech, přečinech a přestupcích č. 117/1852 ř. z., ukládal trest smrti za poměrně malý počet trestných činů.⁷⁰ Trest smrti se ukládal za dokonalou vraždu, loupežné zabití, za vzbouření v době stanného práva, za velezradu a za žhárství, pokud tím byla způsobena smrt člověka. Prováděl se oběšením a v době stanného práva také zastřelením.⁷¹

2.2.2 Trest smrti po roce 1918

Absolutní trest byl zachován také v období prvního československého státu. Problematika trestu smrti v období první republiky byla značně ovlivněna zákonem č. 91/1934 Sb., o ukládání trestu smrti a o doživotních trestech, který opravňoval soudy uložit místo trestu smrti trest doživotního žaláře. K velkým odpůrcům absolutního trestu patřil první československý prezident Tomáš Garrigue Masaryk. Při svých přednáškách se k tomuto problému nejednou vyjádřil. Na jedné ze svých přednášek označil popravy za „*nejsurovější zbytky středověké inkvizice. Statistiky snažící se dokazovati blahodárné*

⁶⁸ Srov. MONESTIER, M. *Historie trestu smrti*, s. 342-343.

⁶⁹ Srov. FRANCEK, J. *Zločin a trest v českých dějinách*, s. 29-31.

⁷⁰ Srov. LIŠKA, O. *Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918-1989*, s. 15.

⁷¹ Srov. FRANCEK, J. *Zločin a trest v českých dějinách*, s. 67.

účinky trestu smrti na zmenšení zločinnosti jsou neúplné, nepravdivé a nevědecké.” Vzhledem ke svým povinnostem hlavy státu byl Masaryk po tlakem veřejného mínění nucen podepsat několik rozsudků smrti, přestože stále zůstal jeho odpůrcem.⁷²

Po dobu trvání samostatného československého státu (1918-1938) bylo popraveno 15 osob. V letech 1943 až 1945, po německé okupaci, se situace radikálně změnila. V té době proslula pankrácká věznice, kde bylo popraveno 1079 osob odsouzených německým soudem za politické a hospodářské delikty, ale i za kriminální činy.⁷³

Trest smrti byl hojně uplatňován zejména v době stanného práva. K nejvíce represím, tedy především popravám, docházelo v období tzv. heydrichiády. Trest smrti se stal jedním z nejostřejších prostředků, který měl sloužit k definitivnímu zlikvidování osob, které jakkoliv narušovaly zájmy říše. Silná vlna poprav se objevila i krátce po válce, kdy byli přísně trestáni nacističtí zločinci, kolaboranti a zrádci, kteří za války spolupracovali s okupačním režimem. Dělo se tak prostřednictvím tzv. mimořádných soudů, které byly zřízeny Dekretem prezidenta republiky č. 16 ze dne 19. června 1945 o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech. Exemplárně trestaly zejména zločiny proti státu, osobám, majetku a udavačství. V období od května roku 1945 do 31. prosince 1948 bylo vyneseno přes 730 rozsudků smrti.⁷⁴

Dalším předpisem, který upravoval trest smrti, byl nový trestní zákon č. 86/1950 Sb., ve kterém zůstal trest smrti zachován. Kromě nepolitických trestných činů bylo jeho užití rozšířeno i na delikty politického charakteru. Právě politické procesy, jenž následovaly po komunistickém puči v únoru roku 1948, tvoří tragickou kapitolu našich národních dějin. V období od června 1948 do března 1968, tj. za vlády prezidentů Gottwalda, Zápotockého a Novotného, bylo pro politické trestné činy popraveno 248 osob.⁷⁵

Od období 60. let byly tresty smrti za politické trestné činy vykonávány čím dál tím méně (viz příloha I). K ukládání absolutního trestu docházelo především za mnohonásobné či mimořádně brutální vraždy. Poslední poprava byla na území Československa provedena 2. února 1989.⁷⁶

⁷² Srov. LIŠKA, O. *Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918-1989*, s. 16.

⁷³ Srov. MONESTIER, M. *Historie trestu smrti*, s. 371-373.

⁷⁴ Tamtéž.

⁷⁵ Srov. MONESTIER, M. *Historie trestu smrti*, s. s. 372.

⁷⁶ Tamtéž, s. 371-373.

V následujícím roce byl zákonem č. 175/1990 Sb. trest smrti zrušen a nahrazen odnětím svobody v rozmezí 15 – 25 let, popřípadě doživotním trestem. Zrušení trestu smrti tímto zákonem je v souladu s článkem 6 (odst.3) Listiny základních práv a svobod, která absolutní trest výslovně zakazuje. Česká a slovenská federativní republika se tak připojila ke čtyřiceti státům, které odstranily tento způsob trestu.⁷⁷

Trest smrti byl v českém trestním právu zrušen ještě před přijetím Druhého opčního protokolu k Mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech, dodatkových protokolů č. 6 a č. 13 k Evropské úmluvě o lidských právech a dokonce i před přijetím Listiny základních práv a svobod (dále LZPS). Právě vyhlášením LZPS, jakožto vnitrostátního seznamu lidských práv, Česká republika reflektovala progresivní rozvoj tohoto konceptu v mezinárodním společenství.⁷⁸

2.3 Trest smrti v současnosti

V současné době převažují státy, v nichž byl trest smrti zrušen nebo není v praxi prováděn. Celosvětový vývoj zcela jasně směřuje k abolicí absolutního trestu, ale i přesto v mnoha zemích stále existuje.⁷⁹ Dvě třetiny všech zemí světa zcela vymazaly trest smrti ze svého právního systému nebo alespoň ustoupily od jeho užívání (viz tabulka č. 1). Ve většině států, které trest smrti zrušily, je tento trest nahrazen odnětím svobody na doživotí nebo na dobu 20 až 30 let.⁸⁰

Zemí, kde je trest smrti dodnes stále praktikován, jsou např. Spojené státy americké (dále USA). USA jsou takřka jedinou demokracií západního typu, kde je nadále nejvyšší trest vykonáván. Právě vůči Spojeným státům americkým se obrací největší část protestů a nátlaku na zrušení absolutního trestu, protože jeho zrušení je nezbytným předpokladem civilizovaného systému trestního práva. Z padesáti států americké federace jich trest smrti používá 38. V nejbližší době se Spojené státy americké k zákazu trestu smrti nechystají. Je to dáno zejména tlakem veřejného mínění.⁸¹

⁷⁷ Srov. LIŠKA, O. *Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918-1989*, s. 12.

⁷⁸ Tamtéž.

⁷⁹ Srov. MONESTIER, M. *Historie trestu smrti*, s. 375.

⁸⁰ Srov. *Trest smrti ve světě 2006 zaznamenáno 1591 poprav* [online]. Dostupné na WWW: <<http://www.amnesty.cz/zpravy/Trest-smrti-ve-svete-2006-zaznamenano-1591-poprav/>>.

⁸¹ Srov. MONESTIER, M. *Historie trestu smrti*, s. 333.

Tab. č. 1 Přehled států, kde byl trest smrti od roku 1976 zrušen⁸²

Přehled států, kde byl trest smrti od roku 1976 zrušen						
1976	Portugalsko		1990	Andora		1997 Gruzie
1978	Dánsko			Chorvatsko		Nepál
1979	Lucembursko			Česká republika		Polsko
	Nikaragua			Maďarsko		JAR
	Norsko			Irsko		Bolívie
	Brazílie			Mosambik		Bosna a Hercegovina
	Rádži			Sv. Tomáš	1998	Ázerbajdžán
	Peru			Namibie		Bulharsko
1981	Francie		1992	Angola		Kanada
	Kapverdy			Paraguay		Estonsko
1982	Nizozemsko			Švýcarsko		Litva
1983	Kypr		1993	Guinea-Bissau		Spojené Království
	Salvador			Hong Kong	1999	Východní Timor
1984	Argentina			Seychely		Turkmenistán
1985	Austrálie			Řecko		Ukrajina
1987	Haiti		1994	Itálie		Lotyšsko
	Lichtenštejnsko		1995	Džibuti	2000	Pobřeží Slonoviny
	Německo			Mauritius		Malta
1989	Kambodža			Moldávie		Albánie
	Nový Zéland			Španělsko	2001	Chile
	Rumunsko			Jihoafrická rep.	2002	Turecko
	Slovinsko		1996	Belgie		Jugoslávie
						Kypr
					2003	Arménie
					2004	Bhútán
						Senegal
					2007	New Jersey
					2009	Nové Mexiko

⁸² Srov. LIŠKA, O. *Vykonané tresty smrti Československo 1918-1989*, s. 10.

V roce 2008 zdokumentovala organizace na ochranu lidských práv - Amnesty International minimálně 2 390 poprav provedených ve 25 státech. V 91 procentech však proběhly pouze v šesti zemích: v Číně, Íránu, Iráku, Pákistánu, Saudské Arábii a USA. Protože některé státy informace o trestu smrti nezveřejňují, skutečný počet může být ještě vyšší.⁸³ Podle každoroční statistiky Amnesty International skončilo v roce 2009 na popravištích v různých částech světa přinejmenším 714 lidí. Údaj však poprvé nezahrnuje tisíce poprav, ke kterým došlo v Číně.⁸⁴

Čína je podle organizací, které se zabývají lidskými právy, zemí s nejvyšším počtem poprav na světě. V roce 2008 zaznamenala Amnesty International v Číně 1 718 popravených osob. Údaje o nejvyšším trestu však nejsou přesné, protože Čína odmítá odkrýt úplné a plnohodnotné statistiky o rozsudcích smrti. Vždy uveřejní jen část ze svých záznamů a zbylým případům, zvláště těm, které byly politicky motivované, dává punc státního tajemství. Skutečný počet se tak může pohybovat okolo čísla 8.000.⁸⁵ Tvrdé tresty mají Číňany zastrašit před závažnými zločiny a chránit společnost před recidivisty. V nejlidnatější zemi světa lze trest smrti uložit za takřka 70 různých zločinů, kromě vražd i za daňové úniky, korupci nebo pašování.

V současnosti je trest smrti ve většině evropských zemích zrušen nebo omezen na trestné činy vojenské za válečného stavu, nebo zůstává za nejzávažnější trestné činy jako je např. vražda. Podle dokumentace Amnesty International nebyla v roce 2009 vykonána ani jedna poprava v regionu Evropy a prostoru bývalého Sovětského svazu.⁸⁶

Trest smrti je naopak stále běžný v rozvojových státech Afriky, Asie, Jižní Ameriky, ale i v demokratických, vyspělých státech jako je Japonsko a USA. V arabském světě a na Středním východě je trest smrti pokládán za součást tamní kultury, etiky a práva. Platí za důležitý nástroj represe a slouží jako prostředek k likvidaci či zastrašování intelektuálních a politických nepřátel. Rozsudek je navíc často vynášen bez pečlivého líčení, bez účasti nezávislých osob či bez šance obviněného na patřičnou obhajobu. Velkým problémem je

⁸³ Srov. *Vloni vykonáno 2 390 poprav, 72 procent lidí popravila Čína* [online]. Dostupné na WWW: <<http://www.amnesty.cz/z459/vloni-vykonano-2-390-poprav-72-procent-lidi-popravila-cina>>.

⁸⁴ Srov. *Trest smrti v roce 2009 – popravovalo se i z politických důvodů* [online]. Dostupné na WWW: <<http://www.amnesty.cz/z536/trest-smrti-v-roce-2009-popravovalo-se-i-z-politickych-duvodu>>.

⁸⁵ Srov. LYONS, L. *Historie trestu*, s. 177.

⁸⁶ Srov. *Trest smrti v roce 2009 – popravovalo se i z politických důvodů* [online]. Dostupné na WWW: <<http://www.amnesty.cz/z536/trest-smrti-v-roce-2009-popravovalo-se-i-z-politickych-duvodu>>.

v těchto zemích ukládání trestu smrti mladistvím. Jen v roce 2008 byl např. v Íránu trest smrti udělen 8 osobám mladším 18ti let.⁸⁷ Íránské soudy často nedodržují standardy pro spravedlivý proces. Odsouzeným je upíráno právo na obhájce a bývají drženi v samovazbě mimo jakoukoli soudní kontrolu. Írán navíc patří mezi světové „špičky“ v počtu vykonaných poprav.⁸⁸

V Saúdské Arábii se popravují lidé, kteří o rozsudku nejsou informováni či vyslechli rozsudek v řeči, které nerozumějí. K hrdelnímu trestu se zde neodsuzuje jen za vraždu. Mezi další zločiny, na něž se vztahuje trest smrti, patří obchodování s drogami, znásilnění, loupež, ale také sexuální přestupky, čarodějnictví, či „odpadlictví od víry“. V Bělorusku a Uzbekistánu úřady nesdělují vězňům ani jejich rodinným příslušníkům datum poprav a ani jim neoznamují, kde budou jejich těla pochována.⁸⁹

V celách smrti po celém světě čeká na 20.000 lidí. Odborné studie OSN přitom prokázaly, že nejvyšší trest nemá větší preventivní dopad na míru kriminality než hrozba doživotního vězení. „Dokud bude udělován trest smrti, bude existovat riziko justičních vražd.“ V USA bylo od roku 1973 z cely smrti propuštěno 123 osob. Jen v roce 2009 opustilo cely smrti devět lidí.⁹⁰

Země s nejvyšším počtem poprav v roce 2009:⁹¹

Čína	přesný počet nelze stanovit	Jemen	30+
Írán	388+	Súdán	9+
Írák	120+	Vietnam	9+
Saúdská Arábie	69+	Sírie	8+
USA	52+	Japonsko	7+

⁸⁷ Srov. *Trest smrti* [online]. Dostupné na WWW:

http://www.studentsummit.cz/data/1258284348700BRG_HRC_Trest_smrti.pdf

⁸⁸ Srov. *Írán popravil pět politických vězňů* [online]. Dostupné na WWW:

<<http://www.amnesty.cz/news/article.php?id=549>>.

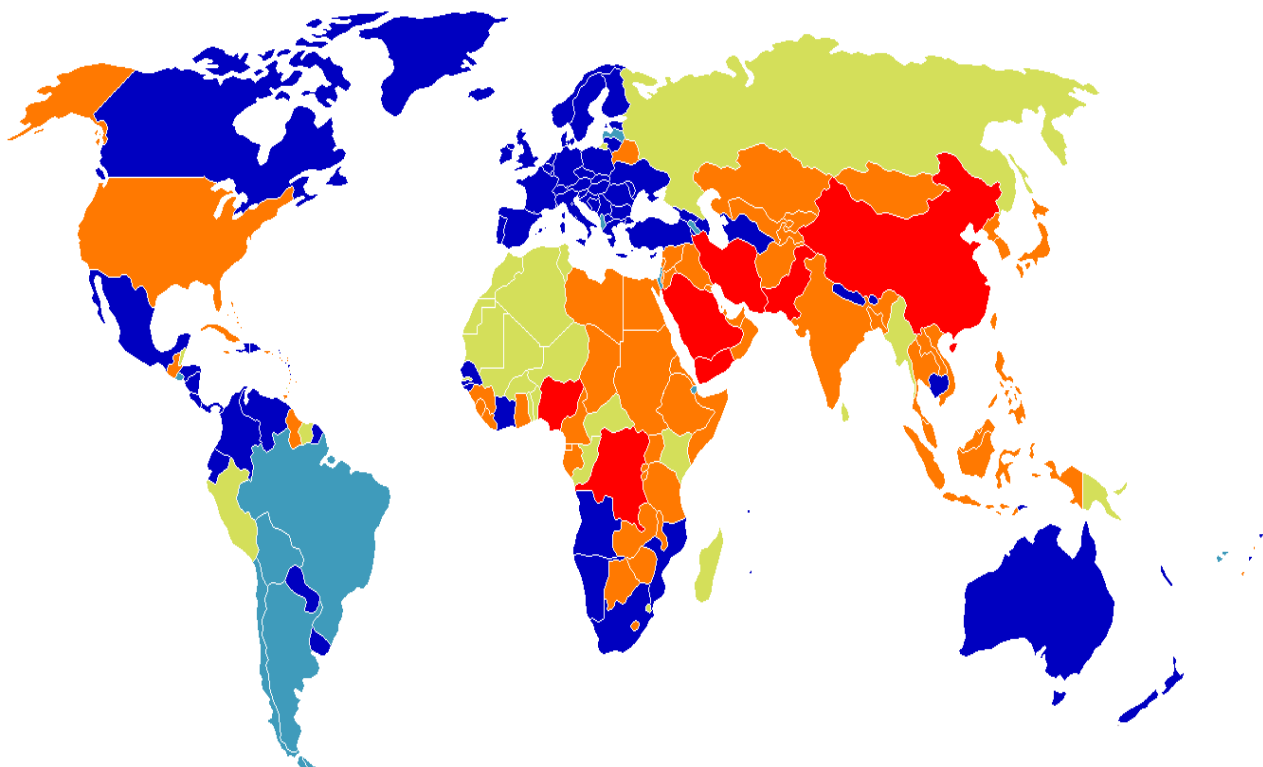
⁸⁹ Tamtéž.

⁹⁰ Srov. *Trest smrti ve světě 2006 zaznamenáno 1591 poprav* [online]. Dostupné na WWW:

<<http://www.amnesty.cz/zpravy/Trest-smrti-ve-svete-2006-zaznamenano-1591-poprav/>>.

⁹¹ Tamtéž.

Obr. 1 Přehled států vykonávající trest smrti ⁹²

Legenda:

modrá: zrušen pro všechny delikty

světle modrá: zrušen pro normální delikty (avšak jen mimo válečného stavu)

zelená: nezrušen, ale za posledních 10 let nebyl uplatněn

oranžová: je uplatňován proti dospělým

červená: je uplatňován i proti mladistvým

⁹² ŠRÁMEK, J. *Trest smrti* [online]. Dostupné na WWW: <<http://szumak.xf.cz/download/psy-depe.pdf>>.

3 TECHNIKY TRESTU SMRTI

Co se týče způsobů výkonu trestu smrti, které byly nebo stále jsou praktikovány, existuje skutečně široká škála. Popisovat všechny podrobněji by bylo velice zdlouhavé, proto jsem se zaměřila pouze na některé.

3.1 Techniky trestu smrti používané dříve

Techniky používané od samého počátku měly za cíl především utrpení, jímž měl pachatel odpykat svou vinu. V minulosti nebyly popravy zdaleka tak humánní jako ve většině zemí dnes, protože samotnému usmrcení většinou předcházelo mučení. K nejčastěji používaným historickým metodám trestu smrti patřilo například upálení, naražení na kůl, ukřižování, otrava jedem, umačkání, předhození zvířatům, vyhladovění, roztržení (odsouzený byl například upevněn ke čtyřem koňům, kteří se pak rozběhli různými směry) nebo setnutí hlavy.⁹³

Samotnou kapitolu by si zasloužila gilotina dr. Josepha Guillotina, která byla používána od roku 1792 do roku 1939. Ve srovnání s předchozími metodami ji lze považovat za humánnější formu exekuce.

Ukřižování:

Trest smrti ukřižováním znali již staré civilizace. Tento způsob popravy začali používat Féničané kolem roku 1000 př. n. l. Později jej převzali Řekové, Římané a Egypťané. V antických státech bylo ukřižování vyhrazeno výhradně otrokům. Vlastní popravě často předcházelo mučení. Odsouzený byl nejdříve zbičován a potom donucen odnést kříž na místo popravy. Kříž, který se k tomuto trestu užíval, tvořily dvě nebo tři břevna. Někdy se používal i v obrácené poloze, takže hlava odsouzeného směřovala dolů.⁹⁴

Když odsouzený došel na popravě, ruce a nohy mu byly přibity hřeby ke kříži, který se pak zapustil do země. Smrt ukřižováním nenastala vykrvácením nebo hladem a žízní, ale udušením, protože ukřižovaný mohl dýchat jedině tak, že se pokoušel přitáhnout

⁹³ Srov. MONESTIER, M. *Historie trestu smrti*, s. 7-8.

⁹⁴ Tamtéž, s. 55.

za paže. V Kristově době se ukřižování považovalo za zvláště ponižující způsob usmrcení, které bylo vyhrazeno otrokům a nejhorším zločincům.⁹⁵ Trest ukřižováním je stále součástí trestního zákoníku v Jemenu.

Upálení:

Trestání ohněm je staré od dob, kdy lidé oheň poznali. Již Chammurabiho zákoník stanovil vedle trestu utopením a pověšením i trest upálením. S upálením se můžeme setkat také v původních zákonech starých Židů, které jej nařizovaly za případy bigamie a svatokrádeže.⁹⁶

Trest ohněm souvisel podobně jako u vody s očistným rituálem, protože voda a oheň byly považovány za očistné živly. Toto pojetí přetrvalo až do 18. století, a po celá předcházející staletí byli ohněm popravováni především zločinci usvědčení ze sexuálních zločinů, z čarodějnictví a z kacířství.⁹⁷

Způsob trestání ohněm se během vývoje lidstva neustále zdokonaloval. Galové například zavírali odsouzence do velkých proutěných košů a ty pak zapalovali, Řekové a Římané stavěli hranice ve tvaru oltáře. Hranice se používaly až do začátku 19. století. Odsouzený byl přivázán ke kůlu, který byl vztyčený na ploše pokryté otepmi a poleny. Smrt na hranici byla způsobena udušením, protože obžalovaný se velmi rychle nadýchal kouře, nikoliv důsledkem účinnosti plamenů.⁹⁸

Usmrcení zvířetem:

Využívání zvířat k usmrcení člověka je stejně staré jako lidstvo samo. Za účelem exekuce se používala různá zvířata. V Římě upřednostňovali šelmy, v orientálních zemích slony a v Egyptě dávali přednost krokodýlům. Předhození šelmám byla nejpotupnější smrt, která byla vyhrazena zlodějům a otrokům. Odsouzenci, kteří byli předhazováni šelmám, museli nejdříve obejít arénu s cedulí na krku, na níž byl napsaný důvod jejich odsouzení a pak teprve byla vpuštěná zvířata.⁹⁹

⁹⁵ Srov. LYONS, L. *Historie trestu*, s. 162.

⁹⁶ Srov. MONESTIER, M. *Historie trestu smrti*, s. 97.

⁹⁷ Tamtéž, s. 98.

⁹⁸ Srov. MONESTIER, M. *Historie trestu smrti*, s. 98-103.

⁹⁹ Tamtéž, s. 19-26.

V Římě využívali k výkonu hrdelních trestů zvířata velice často. Předhazování odsouzených divokým šelmám bylo zcela legálním trestem. Usmrcení často probíhalo v amfiteátrech a tvořilo jeden z hlavních bodů programu divadelních her. Kromě výše zmíněných zvířat se k usmrcování využívali také draví ptáci, hlodavci, hadi a hmyz.¹⁰⁰

Stětí a gilotina:

Stětí nebo setnutí hlavy znamená oddělení hlavy od trupu sečným nástrojem. K nejpoužívanějším patřila sekera či meč. Princip stětí spočívá v přeseknutí krku, a tedy oddělení hlavy od těla. Smrt je způsobená přerážnutím míchy a nastane v podstatě okamžitě.¹⁰¹

Vzhledem ke složitosti a krutosti ostatních způsobů poprav se na tento způsob pohlíželo jako na nejjednodušší a v historii také nejobvyklejší formu trestu smrti, která byla používána ve všech kulturách. Staré židovské zákonodárství v určitých případech stětí nařizovalo. V Římě měla smrt stětím charakter aristokratičnosti.¹⁰²

Průběh poprav závisel na nástroji, kterým byla exekuce vykonávána. Při stětí sekerou odsouzenec klečel tak, že měl hlavu položenou na špalku, při stětí mečem také klečel, ale hlavu měl ve vzpřímené poloze. Během exekuce měl odsouzený svázané ruce za zády. Dodnes se mečem stíná v některých arabských zemích, konkrétně v Saudské Arábii, kde je tento způsob poprav nařízen islámským právem šaría.¹⁰³

Něco jiného je gilotinování, kdy se k oddělení hlavy od trupu použije gilotina. Ta se nejvíce proslavila během Francouzské revoluce. Gilotina je popravčí stroj, který byl vynalezen v roce 1792 dr. Josephem Guillotinem. Princip gilotinování je založen na tom, že odsouzencovu hlavu stíná železná sekera s šikmým ostřím, která na jeho krk dopadá vlastní vahou. Poprava gilotinou byla považovaná, podobně jako věšení, za rychlou a humánní.¹⁰⁴

¹⁰⁰ Srov. MONESTIER, M. *Historie trestu smrti*, s. 19-26.

¹⁰¹ Srov. MONESTIER, M. *Historie trestu smrti*, s. 223.

¹⁰² Tamtéž.

¹⁰³ Srov. MONESTIER, M. *Historie trestu smrti*, s. 230-237.

¹⁰⁴ Srov. LYONS, L. *Historie trestu*, s. 163-165.

Ukamenování:

Kamenování je trest pocházející ještě z předbiblických časů. Setkáváme se s ním téměř všude, a to zejména v rané fázi vývoje daných společností. Ve staré židovské společnosti se k trestu ukamenováním odsuzovalo za celou řadu deliktů. Trestalo se jím porušení sabatu, cizoložství manželky nebo vzpoura dítěte proti rodičům.¹⁰⁵

Podstatou exekuce je usmrcení viníka házením kamenů. Poprava ukamenováním probíhala podle přesných pravidel. Odsouzenec byl přivázan ke kůlu a přihlízející veřejnost po něm házela kameny dokud se nepřestal hýbat. V současné době uznává ukamenování jako oficiální trest sedm zemí, jejichž zákonodárství vychází z islámského práva. Ve skutečnosti však korán trest ukamenováním neuvádí.¹⁰⁶

3.2 Techniky trestu smrti používané v současnosti

V současné době se výkon trestu smrti provádí pěti způsoby. Spojené státy americké jsou jediným státem na světě, kde se legálně popravuje všemi pěti technikami. Velká část zemí kombinuje několik metod, tzn. že odsouzený si může vybrat způsob provedení exekuce. V islámských zemích se můžeme ještě i dnes setkat se způsoby, které se používaly v minulosti např. s ukamenováním a setnutím hlavy.¹⁰⁷

Moderní techniky trestu smrti mají odsouzenému přivodit smrt pokud možno rychle a bezbolestně. Používané techniky k vykonání trestu smrti:¹⁰⁸

- Elektrické křeslo – USA
- Oběšení – Egypt, Írán, Japonsko, Jordánsko, Pákistán, Singapur a další
- Smrtící injekce – Čína, Guatemala, Filipíny, Thajsko, USA
- Zastřelení – Bělorusko, Čína, Somálsko, Tchaj-wan, Uzbekistán, Vietnam a další
- Plynová komora - USA

¹⁰⁵ Srov. MONESTIER, M. *Historie trestu smrti*, s. 185-188.

¹⁰⁶ Tamtéž.

¹⁰⁷ Srov. MONESTIER, M. *Historie trestu smrti*, s. 333.

¹⁰⁸ Srov. *Trest smrti ve světě 2006 zaznamenáno 1591 poprav* [online]. Dostupné na WWW: <<http://www.amnesty.cz/zpravy/Trest-smrti-ve-svete-2006-zaznamenano-1591-poprav/>>.

Elektrické křeslo:

S vývojem vědeckých objevů v 19. století se objevila myšlenka využít elektrickou energii i k usmrcování osob. Elektrické křeslo vzniklo jako důsledek technického a ekonomického boje mezi dvěma soupeřícími společnostmi, které se přely o výhody dvou typů proudu (střídavého a stejnoměrného).¹⁰⁹

Elektrické křeslo bylo poprvé použito v roce 1890. Podnětem pro zavedení této techniky exekuce byly obavy, že dosavadní formy poprav jsou nehumánní a zastaralé. Thomas Alva Edison, který byl zastáncem zrušení trestu smrti, se domníval, že smrt elektrickým proudem je rychlá a bezbolestná a tudíž může vnést do procesu usmrcování technický pokrok.¹¹⁰

Po technické stránce poprava probíhá tak, že je odsouzenec připoután k dřevěné židli, na hlavu a nohu se mu přiloží navlhčené elektrody a zapne se proud o velikosti několika tisíc voltů. Smrt je způsobena zástavou srdce a paralýzou respiračního systému. Metoda elektrického křesla se používá v 11 amerických státech a od roku 1976 na něm zemřelo 144 lidí.¹¹¹

V posledních letech 20. století bylo elektrické křeslo v mnoha státech nahrazeno smrtící injekcí, která je považovaná za mnohem humánnější metodu ukončení života člověka.¹¹²

Smrtící injekce:

V roce 1977 byl učiněn další krok při výzkumu humánních prostředků usmrcení, když byla jako legální technika popravy zavedena smrtící injekce. Poprava smrtící injekcí je pokládána za rychlou a bezbolestnou metodu. Provádí se tak, že si odsouzený lehne na speciální lehátko, kde je připoután a intravenózně je mu do těla vpravena jednou nebo dvěma injekcemi smrtelná dávka rychle účinkujících chemických látek.¹¹³

Efekt smrtící injekce je založen na působení velkého množství tří látek. Roztok obsahuje: barbituráty, které způsobují ztrátu vědomí; bromid pankurnia, jehož účinek paralyzuje svaly a zastavuje dýchání; a nakonec chlorid sodný, který má přivodit srdeční

¹⁰⁹ Srov. MONESTIER, M. *Historie trestu smrti*, s. 307.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 312.

¹¹¹ Tamtéž, s. 324.

¹¹² Srov. LYONS, L. *Historie trestu*, s. 173.

¹¹³ Srov. MONESTIER, M. *Historie trestu smrti*, s. 327.

zástavu.¹¹⁴ Popravy neprovádějí lékaři, protože těm to přirozeně zakazuje etika, neboť mohou svoje vzdělání použít jen k záchraně života, ale školený vězeňský personál.

Přívrženci trestu smrti si stejně jako jeho odpůrci uvědomují klady tohoto způsobu usmrcení a souhlasí s tím, že smrtící injekce je bezbolestný způsob poprav. Dnes se používá smrtící injekce k popravám v sedmatřiceti z osmatřiceti amerických států, kde je povolen trest smrti.¹¹⁵

Plynová komora:

Ve 20. letech 19. století se nechali Američané inspirovat duchem pokroku a výsledkem bylo zavedení nového způsobu poprav - udušením. Myšlenka se zrodila z pokusů prováděných s bojovými plyny a jejich použitím za první světové války. V roce 1921 vznikla první plynová komora.¹¹⁶

Princip takové poprav spočívá v tom, že je odsouzený umístěn do neprodyšně uzavřeného prostoru, kde je nucen dýchat smrtelně jedovaté plyny. K tomuto účelu byl vybrán plynný kyanid, protože ze všech známých těkavých jedů má největší účinnost. Kyanid paralyzuje činnost dýchacích enzymů, které zajišťují přenos kyslíku z krve do tělesných buněk. Jakmile buňky nemají přísun kyslíku, začínají odumírat.¹¹⁷

Plyn, použitý jako zákonný prostředek poprav v roce 1924, byl o dvacet let později zneužitý nacisty. Když se svět po druhé světové válce seznámil s tím, jak byl smrtící plyn používán, některé státy americké Unie od užívání plynových komor upustily. Dnes používá plynovou komoru ještě sedm států.¹¹⁸

Zastřelení:

S objevením střelných zbraní vzniká i nová technika poprav. Zpočátku byl tento způsob exekuce vyhrazen jen vojákům. Byl to vznešený způsob smrti, zatímco věšení zůstalo ponižujícím způsobem poprav. Zastřelení je v současné době nejobvyklejším způsobem poprav. Přesný průběh se v každé zemi liší. Příčina i rychlost smrti závisí na tom, kam je vězeň zasažen. V Číně je odsouzenec donucen si kleknout. Jsou mu zavázány

¹¹⁴ Srov. MONESTIER, M. *Historie trestu smrti*, s. 327.

¹¹⁵ Srov. LYONS, L. *Historie trestu*, s. 173.

¹¹⁶ Srov. MONESTIER, M. *Historie trestu smrti*, s. 299.

¹¹⁷ Tamtéž.

¹¹⁸ Srov. MONESTIER, M. *Historie trestu smrti*, s. 306.

ruce za zády a je střelen zezadu do hlavy. V USA provádí výkon exekuce zastřelením popravčí četa. Ta je tvořena pěti střelci, kteří stojí ve vzdálenosti několika metrů od odsouzeného. Odsouzený stojí, nebo je přivázán k židli koženými řemeny, hlavu má zakrytou černou kuklou a na místo srdce je připevněn bílý látkový terč. Trest smrti zastřelením je zákonným způsobem popravky v 70 zemích.¹¹⁹

Oběšení:

Věšení se jako hrdelní trest používá po celou dobu historie lidstva. Vedle setnutí hlavy a upálení byl nejrozšířenějším způsobem popravky. Výhoda oběšení spočívá v jednoduchosti a úspornosti. Podobně jako zastřelení umožňuje i oběšení provádět hromadné exekuce.¹²⁰

Státy, které popravují oběšením, si postupně vytvořily pravidla a empirické vzorečky, aby popravovaní umírali rychle v důsledku zlomení vazů a ne uškrcením. K oběšení se používá šibenice, kterou tvoří jedno svislé a jedno vodorovné břevno, na které se přivazuje provaz.

Oběšení nastává zatažením smyčky na hrdle vahou vlastního těla. Stlačení krkavic přeruší krevní oběh a vyvolá krevní nedostatečnost v mozku. Při některých postupech se zlomí krční obratle a přeruší mícha.¹²¹

¹¹⁹ Srov. MONESTIER, M. *Historie trestu smrti*, s. 292-297.

¹²⁰ Srov. MONESTIER, M. *Historie trestu smrti*, s. 199.

¹²¹ Tamtéž.

4 LIDSKO-PRÁVNÍ DOKUMENTY TÝKAJÍCÍ SE TRESTU SMRTI

S problematikou trestu smrti je úzce spojeno nejzákladnější lidské právo, konkrétně právo na život. Boj za zrušení absolutního trestu je součástí boje za lidská práva, která jsou každému člověk přiznána bez rozdílu. Významným mezníkem v ochraně lidských práv byla druhá světová válka. Po roce 1945 totiž zaznamenala ochrana lidských práv intenzivní rozvoj. Ve 2. polovině 20. století začíná narůstat počet i význam mezinárodních smluv zabývajících se problematikou lidských práv.¹²²

V následujících kapitolách se budu zabývat otázkou přípustnosti trestu smrti z hlediska nejvýznamnějších mezinárodních dokumentů, které se týkají základních lidských práv. Kromě nich se zaměřím také na příslušné protokoly, které zajišťují omezení, resp. zrušení trestu smrti.

4.1 Dokumenty Organizace spojených národů (OSN)

Na mezinárodní úrovni se problematice trestu smrti věnuje např. Komise OSN pro lidská práva. Organizace spojených národů stanovila přísné podmínky, za nichž je možné trest smrti uložit. Valné shromáždění OSN vyzývá všechny státy, které trest smrti nadále zachovávají, aby dodržovaly mezinárodní normy stanovující záruky, které zajišťují ochranu práv osob čelících trestu smrti, postupně omezovaly užívání trestu smrti, snižovaly počet trestných činů, za něž lze tento trest uložit, a vyhlásily moratorium na popravu s cílem trest smrti zcela zrušit.¹²³

V roce 1999 přijala Komise OSN rezoluci vyzývající státy světa k přijetí Druhého opčního protokolu k Mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech. Tento protokol je zaměřen na zrušení trestu smrti ve všech signatářských státech a pro pozastavení jeho uplatňování v zemích, kde k tomu ještě nedošlo.¹²⁴

¹²² Srov. BESTOVÁ, C. *Trest smrti v německo-českém porovnání*, s. 55.

¹²³ Srov. *Obecné zásady EU týkající se trestu smrti* [online]. Dostupné na WWW: <http://www.mzv.cz/public/fc/e9/a0/453603_321227_Obecne_zasady_EU_tykajici_se_trestu_smrti.pdf>.

¹²⁴ Srov. *Trest smrti* [online]. Dostupné na WWW: <<http://www.evropa2045.cz/hra/napoveda.php?kategorie=8&tema=153>>.

4.1.1 Všeobecná deklarace lidských práv

Všeobecná deklarace lidských práv byla přijata a vyhlášena Valným shromážděním OSN 10. prosince 1948. Tato deklarace znamenala rozhodující moment v morálních, kulturních a politických dějinách světa. Vydala mocné svědectví o všeobecně rozšířené touze po svobodě, spravedlnosti, míru a solidaritě. Prohlásila, že každý člověk má svoji lidskou důstojnost, a současně specifikovala určité svobody a práva, jež jsou pro ochranu této důstojnosti nezbytná, a snažila se je zabezpečit. Preambule vyhláší deklaraci jakožto „společný cíl pro všechny národy a všechny státy“.¹²⁵

Všeobecná deklarace je právně nezávazným dokumentem, tzn. že nejde o mezinárodní smlouvu, ale její politická autorita je uznávaná na celém světě. Ve svých 30 člancích shrnuje nejdůležitější občanská, politická, sociální, hospodářská a kulturní práva člověka. Deklarace stanovuje určitý cíl, ke kterému by měly státy směřovat. Tímto cílem je dodržování základních lidských práv ve všech zemích světa.¹²⁶

Otázku přípustnosti trestu smrti deklarace konkrétně nezmiňuje. Zaměřuje se především na hájení práva na život. V článku 3 je právo na život pojato jako právo absolutní a na to navazuje článek 5, který říká že: „*nikdo nesmí být podroben mučení nebo krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestu*“. Tím se tedy trest smrti, byť zatím nevýslovně, zakazuje. Deklarace tedy na jedné straně vyhláší právo člověka na život, ale na druhé straně trest smrti výslovně nezakazuje.¹²⁷

4.1.2 Mezinárodní pakt o občanských a politických právech

Dne 19. prosince 1966 byl v New Yorku Valným shromážděním OSN přijat Mezinárodní pakt o občanských a politických právech. Tento mezinárodní pakt prosazuje právo na život, jež musí být chráněno zákony signatářských států, a stanoví, že nikdo nesmí být svévolně zbaven života. V článku 6, odstavci 2, 3, 4 a 5 se sice užití trestu smrti připouští, ale pouze v rámci platného zákona. Pro státy, kde nebyl trest smrti zrušen, je zde

¹²⁵ Srov. HANUŠ, J. *Křesťanství a lidská práva*, s. 57.

¹²⁶ Srov. *Trest smrti* [online]. Dostupné na WWW: <http://www.studentsummit.cz/data/1258284348700BRG_HRC_Trest_smrti.pdf>.

¹²⁷ Tamtéž.

uložena řada omezujících podmínek, a to zejména ta, že trest smrti může být uložen jen na základě pravomocného rozsudku soudu, a to pouze za nejtěžší trestné činy, jenž jsou v souladu právem platným v době, kdy byl trestný čin spáchán a nikoli v rozporu s ustanoveními tohoto Paktu. Pakt dále stanovuje, že každý odsouzený může žádat o udělení milosti nebo zmírnění trestu. V odst. 5 je kategoricky zdůrazněno, že se rozsudek trestu smrti nesmí týkat osob mladších osmnácti let a těhotných žen. Takže ani v tomto dokumentu není trest smrti zakázán, jsou zde jen přesně dané podmínky, které by měly vést k co největšímu omezení trestu smrti.¹²⁸

4.1.3 Druhý opční protokol k Mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech

Tento protokol byl vyhlášen 15. 12. 1989 Valným shromážděním OSN v New Yorku. Navazoval na předem schválené dokumenty OSN a stanovoval cíl, kterým je přijetí mezinárodního závazku na zrušení trestu smrti. Právo člověka na život je upraveno v článku 1, který stanovuje, že žádná osoba podléhající jurisdikci státu, jenž je smluvní stranou tohoto Protokolu, nesmí být popravena (odst. 1) a že každý smluvní stát přijme nutná opatření ke zrušení trestu smrti v rámci své jurisdikce (odst. 2).¹²⁹

V dalších ustanoveních ukládá státům povinnost zavést taková opatření ve vnitrostátním právu, která trest smrti zruší. Opět je zde připuštěna výhrada trestu smrti za závažný vojenský trestný čin v době války. Nesmíme zapomenout zdůraznit, že tento protokol je závazný pouze pro státy, které jej ratifikovaly, protože platí obecná zásada, že stát je vázán jen tím, co jeho zástupci podepsali, tedy jen smlouvami, které ratifikovali. Poté nastupuje role mezinárodního společenství, kdy je jen na něm, jaký postoj k takovým státům zaujme.¹³⁰

¹²⁸ Srov. *Trest smrti* [online]. Dostupné na WWW:

<http://www.studentsummit.cz/data/1258284348700BRG_HRC_Trest_smrti.pdf>.

¹²⁹ Srov. *Druhý opční protokol k Mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech* [online].

Dostupné na WWW: <<http://www.helcom.cz/view.php?cisloclanku=2005020106>>.

¹³⁰ Srov. *Trest smrti* [online]. Dostupné na WWW:

<http://www.studentsummit.cz/data/1258284348700BRG_HRC_Trest_smrti.pdf>.

4.2 Evropské dokumenty

Vlády evropských zemí se neoblomně stavějí proti trestu smrti. Evropská unie trest smrti výslovně zakazuje. Pro Evropskou unii stojí na žebříčku hodnot lidská důstojnost na prvním místě, takže se trestu smrti musí zříci všechny země, které se chtějí stát členy. Mezi unijními institucemi zaujímá v tomto ohledu čelní postavení Evropský parlament, který spolupracuje s mezinárodními organizacemi, jenž bojují za zrušení trestu smrti v celosvětovém měřítku.¹³¹

Cílem EU je usilovat o všeobecné zrušení trestu smrti a vyjádřit tak pevný politický postoj zastávaný všemi členskými státy EU, v případě potřeby bezodkladně vyhlásit moratorium na používání trestu smrti s cílem jeho zrušení. Dále požadovat, aby v zemích, kde trest smrti dosud existuje, bylo jeho používání postupně omezováno, a trvat na tom, aby se trest smrti vykonával v souladu s minimálními normami stanovenými v připojeném dokumentu; zároveň usilovat o získání přesných informací o přesném počtu osob odsouzených k trestu smrti čekajících na popravu a popravených.¹³² Tyto cíle by měly přispívat k posílení lidské důstojnosti a postupnému rozvoji lidských práv. Evropská unie se zasazuje o zrušení trestu smrti nejen v Unii samotné, ale i v ostatních zemích.

Během 62. zasedání Valného shromáždění Organizace spojených národů byla na plenárním zasedání Valného shromáždění přijata rezoluce Třetího výboru o moratoriu na výkon trestu smrti. V této rezoluci Valné shromáždění vyzývá všechny státy, které trest smrti nadále zachovávají, aby:¹³³

- dodržovaly mezinárodní normy stanovící záruky, které zajišťují ochranu práv osob čelících trestu smrti,
- postupně omezovaly užívání trestu smrti a snižovaly počet trestných činů, za něž lze tento trest uložit,
- vyhlásily moratorium na popravy s cílem trest smrti zcela zrušit.

¹³¹ Srov. *Trest smrti* [online]. Dostupné na WWW:

<<http://www.evropa2045.cz/hra/napoveda.php?kategorie=8&tema=153>>.

¹³² Srov. *Obecné zásady EU týkající se trestu smrti* [online]. Dostupné na WWW:

<http://www.mzv.cz/public/fc/e9/a0/453603_321227_Obecne_zasady_EU_tykajici_se_trestu_smrti.pdf>.

¹³³ Tamtéž.

Na vrcholné schůzce Rady Evropy v říjnu roku 1997 se předsedové vlád, včetně vlád všech členských států EU, vyslovili pro všeobecné zrušení trestu smrti. Nové členské státy Rady Evropy se navíc zavázaly k moratoriu a ratifikaci Šestého protokolu Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, který zavazuje k trvalému zrušení trestu smrti. Třináctý protokol Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, který byl podepsán všemi členskými státy EU, a který vstoupil v platnost 1. července 2003, obsahuje závazek členských států k trvalému zrušení trestu smrti za všech okolností.¹³⁴

V září roku 2007 výbor ministrů Rady Evropy rozhodl, že se 10. říjen bude každoročně připomínat jako Evropský den proti trestu smrti. V prosinci roku 2007 byl tento evropský den vyhlášen rovněž Evropskou unií.

4.2.1 Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod je nejdůležitější úmluvou sjednanou v rámci Rady Evropy a základem regionální mezinárodněprávní ochrany lidských práv v Evropě. Prvními signatáři byla podepsána v Římě 4. listopadu 1950 a v platnost vstoupila 3. září 1953. Signatářské státy se v ní zavazují, že budou svým občanům garantovat standardní západoevropskou úroveň ochrany lidských práv.¹³⁵ V průběhu dalších let byla k Evropské úmluvě připojena celá řada dodatkových protokolů, které upřesňovaly a rozšiřovaly okruh práv a svobod zahrnutých do původního znění.

V této mezinárodní smlouvě je vztah práva na život a trestu smrti upraven v hlavě I článku 2, kde úmluva stanoví: „*Právo každého na život je chráněno zákonem. Nikdo nesmí být zbaven úmyslně života kromě výkonu soudem uloženého trestu následujícího po uznání viny za spáchání trestného činu, pro který zákon ukládá tento trest.*“¹³⁶ Na jedné straně se zde tedy prohlašuje právo člověka na život, na druhé straně se ovšem v rámci dodržení zákona trest smrti státu připouští. Kromě toho jsou v článku 2 odst. 2 vymezeny taxativní

¹³⁴ Srov. *Obecné zásady EU týkající se trestu smrti* [online]. Dostupné na WWW: <http://www.mzv.cz/public/fc/e9/a0/453603_321227_Obecne_zasady_EU_tykajici_se_trestu_smrti.pdf>.

¹³⁵ Srov. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod* [online]. Dostupné na WWW: <<http://www.helcom.cz/view.php?cisloclanku=2005020107>>.

¹³⁶ *Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod* [online]. Dostupné na WWW: <<http://www.helcom.cz/view.php?cisloclanku=2005020107>>.

případy, kdy lze zbavit člověka života bez soudního procesu (např. při nutné obraně nebo při úniku osoby, která je zadržována podle zákona). Na dodržování této úmluvy dohlíží Evropský soud pro lidská práva, který rozhoduje o plnění závazků podepsaných států.¹³⁷

4.2.2 Dodatkové Protokoly č. 6 a č. 13 k Evropské úmluvě o lidských právech

Protokolem č. 6 k této Úmluvě byl pro signatáře trest smrti zakázán. V článku 1 zavazuje všechny státy k úplnému zrušení trestu smrti v čase míru. Výjimku tvoří čl. 2, který umožňuje, v době války nebo bezprostředního válečného nebezpečí, trest smrti ponechat. Od března roku 2008 ratifikovalo tento protokol 46 evropských států.¹³⁸

V 90. letech, v návaznosti na sílící abolicionistické tendence, vyzývalo Parlamentní shromáždění Rady Evropy členské státy k definitivnímu zrušení trestu smrti za všech okolností. Členské státy Rady Evropy, které podepsaly protokol č. 13 tak vyjádřily přesvědčení, že právo na život je základní hodnotou, proto je zrušení trestu smrti pro ochranu tohoto práva nezbytné. Za tímto účelem by měl být protokol posledním krokem ke zrušení trestu smrti. Ustanovení čl. 1 zakazující trest smrti je totožné se zněním téhož článku Protokolu č. 6 – „*Trest smrti se zrušuje. Nikdo nesmí být k takovému trestu odsouzen ani popraven*“, ale na rozdíl od šestého protokolu neobsahuje žádné věcné omezení, tzn. ruší trest smrti za všech okolností. Tyto protokoly jsou pro státy, které je ratifikovaly, závazné.¹³⁹

4.3 Americká úmluva o lidských právech

Americká úmluva o lidských právech byla přijata 22. listopadu 1969. Problematika trestu smrti je zakotvena v článku 4, který zaručuje právo na život a vyslovuje zákaz svévolného zabíjení. V zemích, které trest smrti nezrušily, lze tento trest vynést jen za

¹³⁷ Srov. *Trest smrti* [online]. Dostupné na WWW: <http://www.studentsummit.cz/data/1258284348700BRG_HRC_Trest_smrti.pdf>.

¹³⁸ Tamtéž.

¹³⁹ Srov. *Trest smrti* [online]. Dostupné na WWW: <http://www.studentsummit.cz/data/1258284348700BRG_HRC_Trest_smrti.pdf>.

nejtěžší zločiny a jen po definitivním odsouzení kompetentním soudem a v souladu se zákonem, který tento trest pro daný čin ustanovil, a který platil v době spáchání zločinu. Článek 4 dále uvádí, že trest smrti nelze znovu zavést v zemích, které ho zrušily. Rozsudek trestu smrti nelze vynést vůči osobám, které v době spáchání zločinu nedovršily 18 let nebo byly starší 70 let a nesmí být uplatněn na těhotných ženách. Každý odsouzený k trestu smrti má právo požadovat prominutí trestu, milost nebo zmírnění trestu. Trest smrti nelze vykonat v době, je-li taková žádost podána a příslušnou institucí projednávána.¹⁴⁰

4.4 Legislativa v České republice

Česká republika je vázána řadou mezinárodních dohod zakazujících trest smrti a sama trest smrti ve svém zákonodárství zrušila již v roce 1990 zákonem č. 175/1990 Sb. a následně v roce 1991 byl výslovně zakázán i cestou ústavního zákona a to čl. 6 Listiny základních práv a svobod. Proces zrušení absolutního trestu byl dovršen ratifikací Druhého opčního protokolu k Mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech a Protokolu č. 13 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod. Oba protokoly se týkají zrušení trestu smrti. Druhý opční protokol ještě umožňuje učinit výhradu, na jejímž základě by bylo možno uložit trest smrti za zvláště závažné vojenské trestné činy spáchané za války. Protokol č. 13 již zakotvuje zákaz trestu smrti za všech okolností, bez možnosti výhrad. Závazky obsažené v obou uvedených protokolech nevyžadovaly provedení změn právního řádu ČR.¹⁴¹

Výsledkem ratifikace, respektive přistoupení ČR k těmto mezinárodně právním instrumentům, je rozšíření působnosti kontrolních mechanismů, tedy Evropského soudu pro lidská práva a Výboru OSN pro lidská práva, i na ustanovení těchto protokolů. Druhý opční protokol vstoupil ve vztahu k ČR v platnost dne 15. září 2004 a Protokol č. 13 dne 1. listopadu 2004. Česká republika se tak zařadila po bok většiny zemí respektujících principy humanismu a právního státu.¹⁴²

¹⁴⁰ Srov. BESTOVÁ, C. *Trest smrti v německo-českém porovnání*, s. 67.

¹⁴¹ Srov. *Podpora celosvětového zrušení trestu smrti* [online]. Dostupné na WWW:

<http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/lidska_prava/podpora_celosvetoveho_zruseni_trestu.html>.

¹⁴² Tamtéž.

„ČR plně podporuje aktivity Evropské Unie usilující o univerzální zrušení trestu smrti, pravidelně se podílí na jejích prohlášeních vyzývajících státy ke zrušení trestu smrti nebo alespoň k zavedení moratoria na jeho výkon jako předstupně k jeho pozdějšímu zrušení.“¹⁴³

4.4.1 Listina základních práv a svobod

Listina základních práv a svobod (dále jen LZPS) je dle čl. 3 a 112 odst. 1 Ústavy ČR součástí ústavního pořádku České republiky. Ačkoliv LZPS není formálně prohlášena za ústavní zákon, co do právní síly je s ústavními zákony srovnatelná. Měněna a doplňována může být jen formou ústavních zákonů dle dikce čl. 9 odst. 1 Ústavy.

Základní práva a svobody obsažené v LZPS vyjadřují vztah mezi státem a občanem. Základní práva a svobody jsou v Listině označeny jako nezadatelné, nezcizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné. Nezadatelnost znamená, že nikdo nemůže někomu zadat, postoupit či dát do zástavy svá práva. Nezcizitelnost znamená, že subjekt nemůže převést, darovat či zřeknout se svých práv. Nepromlčitelnost vyjadřuje, že jednotlivec o ně nemůže neuplatněním práva přijít a státní moc se takového neuplatnění nemůže dovolávat. Nezrušitelností se míní, že státní moc může práva a svobody jen uzнат či prohlásit, nikoliv však zrušit či prohlásit za neplatné.

LZPS je členěna do 44 článků, které jsou dále členěny do šesti hlav. Právo na život je upraveno v článku šestém ve čtyřech odstavcích. V odstavci prvním je právo na život formulováno obecně, a to tak, že *každý má právo na život*. V odstavci druhém se dále stanoví, že *nikdo nesmí být zbaven života*. Úprava trestu smrti v českém právním řádu vychází z ustanovení čl. 6 odst. 3 LZPS, které ústavně právně zakotvuje jeho nepřijatelnost a nepřijatelnost. Tato zásada je stanovena kategoricky bez jakékoliv možnosti odchýlení se úpravou předpisem nižší právní síly.¹⁴⁴

¹⁴³ Podpora celosvětového zrušení trestu smrti [online]. Dostupné na WWW: <http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/lidska_prava/podpora_celosvetoveho_zruseni_trestu.html>.

¹⁴⁴ Srov. Ústava České republiky, Listina základních práv a svobod, s. 16-17.

5 TREST SMRTI: ZASTÁNCI VERSUS ODPŮRCI

Stejně tak jako se vedou diskuse o jiných problematických tématech, vedou se i o přijatelnosti trestu smrti. Měl by se znovu zavést trest smrti pro pachatele brutálních vražd, či má nejvyšším trestem zůstat doživotí? Podobné úvahy se objevují po každé vraždě se zdůvodněním, že kdo zabije druhého, nezaslouží si, aby sám žil. Při diskuzích o trestu smrti dochází ke střetu dvou zcela odlišných koncepcí: zachování trestu smrti neboli retencionismus a jeho zrušení neboli abolicionismus. Obě koncepce přitom vycházejí z chápání trestu smrti nejen jako problému právního, ale i morálního a filozofického.¹⁴⁵

Názory na účelnost absolutního trestu se velice liší. Někteří schvalují trest smrti a považují jej za legitimní nástroj státu potřebný k uplatňování práva a pořádku, a k potrestání zločinců, kteří se dopustili zvlášť závažných trestných činů. Jiní jej odsuzují a považují za vraždu. Při jakémkoliv hodnocení argumentů je zapotřebí zohlednit konkrétní právní, historický, ekonomický a celkový sociální kontext.

Diskuze týkající se trestu smrti z pohledu filozofie a morálky se rozpoutaly v období osvícenství. „Boj proti trestu smrti začal v období osvícenství námitkou, že stát nemá právo použít trest smrti, protože v přirozeném státě by účastníci společenské smlouvy nikdy nesouhlasili s tím, aby toto oprávnění bylo státu vůbec dané.”¹⁴⁶ Jak už jsem uvedla v kapitole 2.1 velkou pozornost trestu smrti věnoval Cesare Beccaria. Ve svém díle „O zločinech a trestech” radikálně vystupuje proti absolutnímu trestu. Trest smrti má podle něho význam jen tehdy, pokud by ponechání pachatele naživu představovalo nebezpečí pro společnost.

Zastánci trestu smrti argumentují hlavně odstrašujícím účinkem. Tento důvod je zpochybňován mnoha odborníky, kteří se touto otázkou zabývají. Dalším často používaným argumentem zastánců trestu smrti je tvrzení, že vraždu nelze potrestat jinak než odnětím života. Z etického hlediska je však tento „zákon odplaty” stejně zavádějící jako tvrzení o odstrašujícím účinku.¹⁴⁷ Častým argumentem, ke kterému se zastánci trestu

¹⁴⁵ Srov. DRBOHLAV, A. *Etopedie I. – Trest smrti versus trest života pro sériové vrahy*, s. 84-93.

¹⁴⁶ FICO, R. *Trest smrti*, s. 12.

¹⁴⁷ Srov. DRBOHLAV, A. *Etopedie I. – Trest smrti versus trest života pro sériové vrahy*, s. 84-93.

smrti přiklání, je ekonomický argument. Tvrdí, že je levnější provést odnětí života, než ponechat delikventa doživotně či na dlouhou dobu ve vězení.¹⁴⁸

Příznivcem trestu smrti byl německý filozof Immanuel Kant. Podle něho by měl být trest a zločin stejnorodý, aby se dosáhlo odplaty za spáchaný čin. Je přesvědčen o tom, že každý zlý skutek je skrze trest očištěn. Při ukládání trestu by měl platit princip rovnosti a člověk by si měl být vědom, že pokud spáchá druhému jakékoli zlo, páchá ho tím i sám sobě. Podle Kanta stát nemá podmíněné právo k uložení trestu smrti vůči vrahovi, nýbrž bezpodmínečnou povinnost. Dalším zastáncem absolutního trestu byl Georg Wilhelm Friedrich Hegel. Jeho chápání myšlenky odplaty se taktéž opírá o ideu rovnocennosti trestu. Hegel však na rozdíl od Kanta připouští, že odplata činu stejným činem není vždy možná. Hegel považuje trest za nutnost vyplývající ze samotného zločinu a jedinou možnou rehabilitací zločince je jeho potrestání.¹⁴⁹

Zvolené rozčlenění argumentů do dvou kategorií vychází z tradiční diference zásadních tvrzení obhajujících či zavrhuje trest smrti.

5.1 Argumenty hovořící pro trest smrti

Zastánci přípustnosti trestu smrti kladou těžiště na společenskou rovinu na rozdíl od odpůrců, jejichž těžiště spočívá v individuální rovině práva člověka na život. Tomáš Akvinský vidí člověka jako část společnosti. Touto sounáležitostí je společnosti podřízen. Ví, že trest smrti je vnitřně zlý a nepřipustný, ale blaho společnosti nadřazuje nad osobní blaho jednotlivce. Ochrana společného blaha vyžaduje jistá omezení osobního blaha, tzn. že v zájmu obecného blaha absolutní trest připouští. Argumentuje tím, že osoba ohrožující celek zlem ztrácí svoji lidskou důstojnost, je zvířetem a je možné ho připravit o život.¹⁵⁰ Neotomisté Tomáše Akvinského plně nenásledovali. Přijali jeho tezi zvláště v argumentaci o společenské rovině trestu smrti. Zkoumali, zda má státní moc právo vyřknout absolutní trest. Kladnou odpověď odůvodňovali z předpokladu, že státní moc musí mít všechny prostředky k udržení řádu. Mysleli si, že i nejvyšší trest je nejúčinnějším prostředkem

¹⁴⁸ Srov. LIŠKA, O. *Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918-1989*, s. 26.

¹⁴⁹ Srov. DRBOHLAV, A. *Etopedie I. – Trest smrti versus trest života pro sériové vrahy*, s. 93.

¹⁵⁰ Srov. ŠLIPKO, T. *Hranice života: dilemy současnej bioetiky*, s. 315.

k dosažení cíle. Podle nich, v porovnání s jinými tresty, dosahuje trest smrti vyšší intenzity psychologického strachu z definitivnosti, z konečnosti a prázdnoty po smrti.¹⁵¹

John Locke o opodstatněnosti trestu smrti nepochyboval. Jasně kladl důraz na fakt, že právo na život je pro každého člověka přirozené a nezcizitelné, a pokud někdo ohrozí toto právo u jiného občana, sám se o něj svým činem připraví a bude mu tedy odňato. Zdůrazňoval, že v přirozeném stavu je každý vykonavatelem zákona přírody. To vlastně znamená, že v přirozeném stavu, kde neexistuje žádný legitimní „pán“ a žádný stát, má každý právo uvalit trest smrti. Člověku toto právo náleží samozřejmě pouze v případě legitimní obrany.¹⁵²

Myšlenku trestu smrti jako pojistky před dalším násilím nepřímo zastává i Jean Jacques Rousseau. Svůj názor na nejvyšší trest formuloval takto: „*Abychom se nestali obětí vraha, svolujeme s tím, že zemřeme, jestliže se jím sami staneme.*“ Zločinec, který se dopustí zločinu vraždy, se tedy stane nepřitelem státu a sám se vyřadí z lidské společnosti. Rousseau však není zastáncem příliš častého užívání trestu smrti a je pro jeho omezení, protože častá aplikace nejvyššího trestu je projevem slabosti státu.¹⁵³

Současní neotomisté vidí v trestu smrti oprávnění trestat odpovědného jedince za spáchaný čin. Trest smrti je zadostiučiněním a návratem k řádu. Občan má totiž právo mít státem zabezpečené osobní bezpečnosti v co nejvyšší možné míře. Aby tohoto stát mohl dosáhnout, musí mít právo vykonat nejvyšší trest.¹⁵⁴

Opodstatněností absolutního trestu se zabývá současný politik a publicista MUDr. Roman Joch. Jeho argumentace spočívá ve zpochybnitelnosti principiálního argumentu proti trestu smrti. Principiální argument vychází z nezcizitelnosti práva na život, tzn. že trest smrti je kategoricky nepřijatelný. Všechny ostatní argumenty proti nejvyššímu trestu jsou utilitární, říkají, že trest smrti je neúčinný nebo neúčinný.¹⁵⁵

Joch se snaží principiální argument zpochybnit několika způsoby:

1) Principiální argument nepřipouští vůbec žádný trest. Je argumentem, při jehož platnosti by stát nemohl trestat žádný zločin, což je nepřijatelné. Tento argument říká,

¹⁵¹ Srov. ŠLIPKO, T. *Hranice života: dilemy současnej bioetiky*, s. 315.

¹⁵² Srov. LOCKE, J. *Druhé pojednání o vládě*, s. 141.

¹⁵³ Srov. LIŠKA, O. *Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918-1989*, s. 12.

¹⁵⁴ Srov. ŠLIPKO, T. *Hranice života: dilemy současnej bioetiky*, s. 316.

¹⁵⁵ Srov. JOCH, R. *O trestu smrti* [online]. Dostupné na WWW:

<http://www.distance.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=6&idc=214&Itemid=53>.

že právo na život je přirozeným právem každého člověka a skutečnost, že zločinec toto právo porušil, ještě neopravňuje nikoho jiného porušit jej také. V momentě, kdy připustíme trest smrti, přibližujeme se jednání zločince, který vraždil. Trest smrti lze vlastně považovat za legální vraždu.¹⁵⁶

Právo na život však není jediným přirozeným právem. Kromě něj je zde také právo na majetek, právo na osobní nedotknutelnost (např. právo nebýt zbit, či nebýt držen v zavřené místnosti proti své vůli). Zločinec poruší práva nejen tím, že někoho zavraždí, ale i tím, že někoho zbije, okrade či uvězní. Znamená to, že usvědčený a odsouzený zločinec nemůže být uvězněn?¹⁵⁷

Dopustí-li se člověk porušení přirozených práv jiných lidí, musí být potrestán. Takový trest spočívá v omezení jeho přirozených práv. Proto je legitimní, aby stát zavíral zločince do vězení, tzn. stát omezí jejich právo na osobní svobodu. A protože v rámci trestu smí stát omezit práva zločince, není a priori důvod, proč by nemohl sáhnout i na jeho právo na život. Člověk, který vědomě a záměrně zabije jiného člověka, tedy zavraždí nevinnou oběť, může těžko argumentovat tím, že má právo na život, o které ho stát ani nikdo jiný nesmí připravit. Ten, kdo poruší právo na život jiného člověka a tvrdí, že právo na život je nedotknutelné a tudíž on nemůže být popraven, jedná nekonzistentně. Obhajoba práva na vlastní život je ze strany vraha neplatná. Proto je trest smrti pro vraha legitimní.¹⁵⁸

2) Další kritikou principiálního argumentu proti nejvyššímu trestu, kterou Joch používá je to, že kdyby bylo odejmutí lidského života vždy a všude kategoricky nepřijatelné, pak by nutně nepřijatelné bylo i např. zabití v sebeobraně či válka. Všeobecně se uznává, že člověk, kterému hrozí bezprostřední nebezpečí od útočníka, má právo v sebeobraně zabít. Důvodem pro usmrcení útočníka není jen vlastní přežití, ale především objektivní zlo činu, které chce spáchat. Je-li zlo chystaného činu dostatečným důvodem pro usmrcení útočníka, pak musí být přípustné usmrtit i člověka, kterému byla vražda prokázána v řádném soudním procesu. Odmítá-li odpůrce trestu smrti jakékoli násilí, pak preferuje vlastní smrt před pokusem o obranu, jenž by mohla agresora usmrtit.¹⁵⁹

¹⁵⁶ Srov. JOCH, R. *O trestu smrti* [online]. Dostupné na WWW: <http://www.distance.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=6&idc=214&Itemid=53>.

¹⁵⁷ Tamtéž.

¹⁵⁸ Tamtéž.

¹⁵⁹ Tamtéž.

Podobným případem je i válka. Principiální odpůrci trestu smrti by měli odmítat jakékoliv použití vojenské síly, protože tento argument je založen na tezi, že stát není nikdy oprávněn vzít člověku život. Avšak stát tak činí v každé válce, protože svým rozhodnutím posílá nevinné osoby na smrt. Pokud odpůrce trestu smrti odmítá použití vojenské síly např. při obraně státu, dává přednost ztrátám na životech civilního obyvatelstva.¹⁶⁰

Joch se snaží vyvrátit i další argumenty odpůrců trestu smrti. Jedním z nich je neúčelnost odstrašujícího účinku. Tedy to, že zavedení absolutního trestu nesníží počet vražd a jeho zrušení počet vražd nezvýší. Joch souhlasí s tím, že trest má odstrašující efekt. Říká, že čím je trest přísnější, tím má větší odstrašující účinek. Pokles či nárůst kriminálních činů ovlivňují velice různé faktory. Mohou to být faktory kulturní, ekonomické i duchovní. Jakákoliv statistika konstatuje to, co je nebo co bylo, nikoliv to, co by se stalo, kdyby se změnil třeba jen jeden společenský parametr. To znamená, že nárůst či pokles zločinnosti po zavedení či zrušení trestu smrti nelze automaticky přičíst pouze jeho zavedení nebo zrušení.¹⁶¹

Další námitka proti trestu smrti je možnost justičního omylu, tedy riziko, že dojde k odsouzení nevinného člověka. Podle Jocha tento argument nelze nazývat žádným argumentem, neboť je to argument, který říká: právě proto, že všechno, co člověk dělá, je nutně nedokonalé, je lepší, aby nedělal vůbec nic. Jinými slovy, když člověk není schopen něco dělat naprosto dokonale, ať to raději nedělá. Takové tvrzení však odsuzuje lidi k naprosté pasivitě.¹⁶²

Třetí námitka proti trestu smrti zní: pokud vraha nepopravíme, nýbrž např. odsoudíme na doživotí, je zde šance, že si časem uvědomí svou vinu a bude svého činu litovat. Tím, že vraha popravíme, bereme mu možnost projevit lítost nad spáchaným trestným činem. Proti této námitce Joch argumentuje tím, že trestem smrti zločinci prostor k lítosti vůbec nebereme, a doživotním vězením zase žádnou jistotu, že vrah před svou přirozenou smrtí bude zločinu litovat, nezískáváme. Právě vědomí blízkosti smrti může vést odsouzené vrahy k lítosti. Pochopitelně nemusí, ale to nezaručuje ani doživotní vězení.

¹⁶⁰ Srov. JOCH, R. *O trestu smrti* [online]. Dostupné na WWW: <http://www.distance.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=6&idc=214&Itemid=53>.

¹⁶¹ Tamtéž.

¹⁶² Tamtéž.

S jistotou nemůžeme tvrdit, jestli k lítosti vraha povede spíše pevné stanovení data jeho smrti, anebo spousta času v doživotním vězení.¹⁶³

Na základě všech argumentů, které Roman Joch předkládá, je jisté, že trest smrti hodnotí za principiálně legitimní. Otázka je však jiná. Měl by se zavést trest smrti do našeho právního systému? Joch na tuto otázku odpovídá takto: „*zatím ještě ne.*“ Důvodem je členství České republiky v Radě Evropy. Podmínkou členství v Radě Evropy je zrušení trestu smrti. Vyloučení naší země z Rady Evropy, pokud by se zavedl trest smrti, by převážilo to dobro, které by vzniklo důsledkem jeho zavedení. Dalo by se říci, že takový důvod proti zavedení nejvyššího trestu je čistě účelový, utilitární, který vychází ze strategických, zahraničně-politických ohledů.¹⁶⁴

Zastánci hrdelního trestu obvykle na jeho obranu předkládají tři argumenty. Za prvé je zde staré pravidlo „oko za oko, zub za zub“. Podle slov Immanuela Kanta žádný jiný trest není schopen uspokojit spravedlnost. Poté je zde utilitární argument - trest smrti odrazuje řadu zločinců od vraždy. Navíc se zabíjením vrahů předchází recidivě (jsou-li vrahové propouštěni z vězení, mohli by zabíjet znovu). Třetí argument je rovněž utilitární, byť má nižší kvalitu - stát šetří peníze, když vrahy zabíjí, místo aby je držel do konce života ve vězení na náklady společnosti.

5.1.1 Argument odstrašení

Argument odstrašujícího účinku trestu smrti užívají obě strany. Klíčová otázka týkající se tohoto aspektu zní: má uplatňování trestu smrti za následek „odstrašení“ určité části potenciálních pachatelů trestných činů postihnutelných tímto trestem? Jinými slovy působí vědomí hrozby trestu smrti, jakožto eventuální sankce, na jednání jedince tím způsobem, že od spáchání trestného činu upustí?

Zastánci trestu smrti nejčastěji poukazují právě na odstrašující efekt tohoto trestu. Častým prvkem obhajoby je hypotéza, že existence trestu zastraší případně další vrahy

¹⁶³ Srov. JOCH, R. *O trestu smrti* [online]. Dostupné na WWW:

<http://www.distance.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=6&idc=214&Itemid=53>.

¹⁶⁴ Tamtéž.

konat čin, za který by jim tento trest mohl být uložen, tzn. pachatele trestného činu je třeba zbavit života, aby se odstrašili další od spáchání stejného trestného činu.¹⁶⁵

S odstrašujícím efektem trestu smrti se setkáváme zejména ve středověku. Konání veřejné popravy nebylo krutou podívanou, ale především se spoléhalo na to, že vidina přísného trestu odradí potencionální pachatele. Dnes se kriminologové shodují na tom, že možnost trestu smrti neodradí pachatele víc než například vidina doživotního vězení. Samotná existence trestu smrti, jestliže je udílen jen ve výjimečných případech, potencionální pachatele neodradí.¹⁶⁶

Kriminologické průzkumy neprokázaly, že existence absolutního trestu odstrašuje potencionální pachatele více než možnost dlouholetého vězení. U trestných činů páchaných v afektu nebude odstrašení patrně fungovat vůbec, protože pokud jsou pohnutky jedince (ať už psychické či materiální) natolik silné, že jej přimějí spáchat trestný čin, pak tyto pohnutky budou nejspíš silnější než strach z trestu smrti, který má nastat až ve vzdálené a tedy nejisté budoucnosti. Jistý účinek odstrašení lze předpokládat jen u zločinů, které jsou předem zamýšleny.¹⁶⁷

Řada odborných studií naopak potvrzuje, že nikoli přísnost trestu, nýbrž jistota dopadení a potrestání odrazuje zločince od páchaní trestné činnosti, protože řada pachatelů věří tomu, že nebudou dopadeni a podaří se jim uniknout bez potrestání. Jak dokládají statistiky zločinnosti ve státech, kde byl trest smrti nejprve zrušen a poté opět zaveden, zrušení trestu smrti nevede k nárůstu trestné činnosti. Důvodem je to, že v případě vraždy, která je spáchána impulzivně (v afektu), pachatel vůbec neuvažuje o případném trestu. Vrah, který jedná výhradně emocionálně, není schopen dohlédnout za přítomnost a nedá se myšlenkami na hrozící trest od spáchání svého činu odradit.¹⁶⁸

Bez ohledu na empiricky dokázanou neúčelnost odstrašujícího účinku existuje řada etických úvah, které nepřipouštějí žádnou diskusi o trestu smrti. Člověk je v této souvislosti použit jako pouhý prostředek a nikoliv také jako samoučel. Zločinec je tedy trestán jen proto, aby odradil ostatní od páchaní zločinu.¹⁶⁹ Tím je tento postoj v rozporu

¹⁶⁵ Srov. DRBOHLAV, A. *Etopedie I. – Trest smrti versus trest života pro sériové vrahy*, s. 85.

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 86.

¹⁶⁷ Srov. KUNŠTÁT, D. *Trest smrti – res publica?* [online]. Dostupné na WWW: <http://www.cvvm.cas.cz/upl/nase_spolecnost/100043s_kunstat-trestsmrti.pdf>.

¹⁶⁸ Srov. BESTOVÁ, C. *Trest smrti v německo-českém porovnání*, s. 16.

¹⁶⁹ Srov. DRBOHLAV, A. *Etopedie I. – Trest smrti versus trest života pro sériové vrahy*, s. 86.

s kategorickým imperativem Immanuela Kanta, který ve svém díle „Základy metafyziky mravů“ uvádí: „*Jednej tak, abys používal lidství jak ve své osobě, tak i v osobě každého druhého vždy zároveň jako účel a nikdy pouze jako prostředek.*“¹⁷⁰

Shrneme-li argument odstrašení, dostaneme se k závěru, že argument jako takový je v podstatě neplatný, protože nemá pevný základ a nemělo by se na něm stavět. Logická chyba spočívá v domněnce, že se vraždy racionálně plánují a provádějí, ale ve skutečnosti jsou páčány v afektu. V jedné studii analyzoval japonský psychiatr 145 případů vražd v letech 1955 až 1957. Z výsledků výzkumu bylo jasné, že si ani jeden ze zkoumaných před vlastním činem neuvědomil hrozbu trestu smrti, přestože o existenci trestu smrti věděli.¹⁷¹

5.1.2 Argument odplaty

Argument odplaty neboli známé „oko za oko, zub za zub“. Za jeden z nejdůležitějších smyslů trestu se často považuje odplata. Argument odplaty vychází z odvěkého práva na satisfakci známou jako talio – odvěta odpovídající míře původního činu.¹⁷² Od argumentu odstrašení a pojistky se liší zvláště v tom, že se zde již nejedná o zabránění dalším zločinům. Zde má zabití zločince demonstrovat spravedlnost ve smyslu vzájemného vyrovnání.¹⁷³ K teorii talionu ve smyslu spravedlnosti se přikláněl i Immanuel Kant svou formulací: „*Jaký druh a jakou míru trestu si zvolila veřejná spravedlnost za zásadu a měřítko? Není to nic jiného než princip rovnosti; nepřiklánět se víc ani na jednu, ani na druhou stranu. Tedy ať spácháš druhému jakékoliv nezaviněné zlo, pácháš ho sám sobě.*“¹⁷⁴ Podobně jako Kant se k teorii talionu přiklání i Georg Wilhelm Friedrich Hegel. Ten považuje trest za nutnost vyplývající ze samotného trestného činu a účelem trestu tedy má být odplata. Hegel uznává, že dosáhnout úplné rovnosti je nemožné, ale vyžaduje, aby se kvantitativní i kvalitativní povaha trestu co nejvíce přibližovala povaze zločinu.¹⁷⁵

¹⁷⁰ KANT, I. *Základy metafyziky mravů*, s. 75.

¹⁷¹ Srov. BESTOVÁ, C. *Trest smrti v německo-českém porovnání*, s. 16.

¹⁷² Tamtéž, s. 25.

¹⁷³ Srov. DRBOHLAV, A. *Etopedie I. – Trest smrti versus trest života pro sériové vrahy*, s. 92.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 93.

¹⁷⁵ Srov. FICO, R. *Účel trestu*, s. 6.

Argument odplaty je možné chápat jako sociální mstu. Je to snaha uložit trest co nejvíce odpovídající povaze provinění a vytvoření rovného a proporcionálního vztahu mezi proviněním a trestem. Jedná se o spravedlivou odplatu, kdy zabití zločince má demonstrovat spravedlnost. Za závažný trestný čin má následovat trest, v našem případě trest nejvyšší neboli trest smrti. Myšlenka odplaty má dlouhou historii, vycházelo z ní například téměř celé babylonské trestní právo.¹⁷⁶

Odplata ve smyslu vzájemného vyrovnání, tzn. život za život, je v případě vraždy ještě poměrně jednoduchá. U ostatních zločinů, např. u mravnostních deliktů, je však problematické, má-li se nedotknutelnost lidského života dokazovat zničením lidského života. Je těžko představitelné, jak se dá například znásilnění vyvážit smrtí pachatele. Argument odplaty představuje touhu vrátit pachateli všechno zlo, které on použil na své oběti. Idea odplaty zla zlem jiným, rovnocenným, je z etického pohledu krajně nepřípustná.¹⁷⁷

5.1.3 Ekonomický argument

Jedním z dalších argumentů stoupců nevyššího trestu je ekonomický faktor. Tento důvod sice nespadá do etické roviny přemýšlení nad trestem, při kterém člověk buď má či nemá přijít o život, ale je jedním z častých argumentů. Zastánci trestu tvrdí, že poprava odsouzeného je pro ekonomiku státu mnohem výhodnější než jeho doživotní pobyt ve vězení. Skutečně pobyt jednoho vězně ve vězení vyjde společnost na řádově sta tisíce korun ročně. Poprava vězně je jednorázovou záležitostí. Je třeba však mít na mysli, že v civilizované společnosti má lidský život nevyčíslitelnou a nenahraditelnou hodnotu a jeho zachování se nedá porovnávat pouze ekonomickými náklady. Navíc podle údajů Amnesty International byly ve Spojených státech amerických zkompletovány údaje týkající se nákladů spojených s popravou, které několikrát předčily náklady na výkon doživotního trestu odnětí svobody.

¹⁷⁶ Srov. BESTOVÁ, C. *Trest smrti v německo-českém porovnání*, s. 25.

¹⁷⁷ Srov. DRBOHLAV, A. *Etopedie I. – Trest smrti versus trest života pro sériové vrahy*, s. 92-95.

5.1.4 Argument pojistky

Cornelie C. Bestová označila tento argument za pojistku. Tato pojistka má chránit společnost před pachatelem zvláště závažných trestných činů a to jeho popravou. Jinak řečeno, jen trestem smrti odstraníme nevyhovujícího člena ze společnosti. Zabráníme mu tak v konání další trestné činnosti, protože fyzickým odstraněním jedince se možnost recidivy absolutně vylučuje. V případě, že společnost připustí tento argument, musí připustit i fakt, že soudy jsou neomylné a že nemůže dojít k justičnímu omylu. Ovšem přijmout fakt, že lidský faktor je neomylný, není reálné. Případů, kdy došlo k odsouzení nevinného člověka a následně k jeho popravení, bychom našli několik.¹⁷⁸

Argument pojistky vychází z předpokladu, že účinek trestu je preventivní – popravený nebezpečný vrah už nepředstavuje hrozbu pro společnost. Volí se mezi smrtí vraha a jeho potenciální budoucí obětí. Chybí však jistota toho, že se odsouzený v budoucnu dopustí další trestné činnosti. Trest smrti z pohledu myšlenky pojistky je užitečný jen tehdy, jsme-li přesvědčeni, že u pachatele hrozí možná recidiva, ale kde je hranice mezi poznatelnou nebezpečností vraha a kde můžeme klasifikovat jeho jednání pouze jako zkratkovitý okamžik.¹⁷⁹

Problém tohoto argumentu spočívá v tom, že i kdyby bylo nezvratně jisté, že k dalšímu zločinu dojde, má mít státní moc právo předem zakročit? Pokud má mít stát monopol na násilí a pokud má být tím, kdo zajišťuje bezpečnost obyvatelstva, pak se dá říci, že ano. Je na úvaze, kdy má stát nebezpečí předcházet a kdy má zasahovat až když se hrozba stane skutečností.¹⁸⁰

¹⁷⁸ Srov. BESTOVÁ, C. *Trest smrti v německo-českém porovnání*, s. 22-25.

¹⁷⁹ Tamtéž.

¹⁸⁰ Srov. BESTOVÁ, C. *Trest smrti v německo-českém porovnání*, s. 22-25.

5.2 Argumenty hovořící proti trestu smrti

Principiální argumentace proti trestu smrti je postavena na nezcizitelnosti práva na život. Radikální abolicionisté chápou právo na život jako nedotknutelné a neohraničené žádnou osobou, tedy i státem. Právo na život je základním právem každého člověka a tudíž žádný člověk nesmí žádného jiného člověka o život připravit. Vrah se sice tohoto porušení práva prokazatelně dopustil, avšak to by pro společnost ještě nemělo být impulsem pro to, aby jednala stejně, tedy aby ho odsoudila k trestu smrti. Poprava vraha je podle abolicionistů stejným zločinem jako jeho vražda. Společnost se chová stejně jako vrah, neboť se dopouští zcizení nezcizitelného, totiž práva na život.¹⁸¹

Zastánci trestu smrti mohou stejně tak dobře tvrdit, že by tedy nebylo možné na zločince uvalit žádný trest. V Listině základních práv a svobod, vedle zmíněného práva na život, figuruje i právo na svobodu pohybu a další práva. V důsledku by to tedy znamenalo, že by zločinec neměl být držen v místnosti pro vyšetřování, neměl by být ani vězněn ve věznicích, což by bylo jistě nepřijatelné, protože zločinec jako takový musí být potrestán.¹⁸²

Liberalistická koncepce neohraničeného práva na život chápe člověka jako uzavřeného do sebe a nezávislého na okolí, který má vše, co potřebuje nutně ke svému rozvoji, včetně práv. Tento člověk si v sobě vytváří strukturu a později se díky ní dostává do kontaktu s okolím, vytváří vztahy i se státem, a tomu uděluje určité kompetence podle úkolu, který má plnit na základě jeho potřeby dobra.¹⁸³

Právo na život je prvotní vzhledem k činnosti státu, který může ve vztahu k trestu smrti omezovat toto právo člověka. Logická struktura liberálního přístupu je však vratká. Člověk je bytost společenská a ve všech jeho projevech se promítá vztah k druhém člověku a společnosti. V podstatě je život člověka soužitím s okolím, včetně státu, a to vše v rámci určitých společenství. Tímto faktem nabývá právo na život i společenský charakter. Někteří autoři zastávají jinou teorii. Jejich předpoklad vychází z tzv. znaku rovnosti – tj. popření práva na život, je popřením samotné existence, a jakákoliv činnost proti existenci není mravně ospravedlnitelná. Existence života je základem bytí i pro jiná práva člověka.

¹⁸¹ Srov. ŠLIPKO, T. *Hranice života: dilemy současnej bioetiky*, s. 317.

¹⁸² Srov. JOCH, R. *O trestu smrti* [online]. Dostupné na WWW:

<http://www.distance.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=6&idc=214&Itemid=53>.

¹⁸³ Srov. ŠLIPKO, T. *Hranice života: dilemy současnej bioetiky*, s. 318.

Popření tohoto práva je popřením bytí. Tadeusz Ślipko však nesouhlasí s touto tezí a namítá, že „nelze ztotožnit život, jako bytí, se životem, jako mravní hodnotou, která obsahuje nedotknutelnost života.”¹⁸⁴

Mezi odpůrce trestu smrti patřil Albert Camus, což také prezentoval ve své tvorbě. Camus předkládá kriminologické údaje, které vyvracejí obhajobu trestu smrti založenou na jeho údajném odstrašujícím účinku, a hovoří o vysokém výskytu justičních omylů. Z důvodu nevratnosti trestu smrti se Camus zastává trestu doživotního odnětí svobody bez možnosti podmíněčného propuštění. Výhrady k trestu smrti má především proto, že se společnost svým nutkáním prolévat krev snižuje na úroveň svých nejméně rozumných příslušníků. Camus dále vnímá trest smrti jako rouhání se křesťanskému milosrdenství a pokání. Dále uvádí, že stát si nemůže přivlastňovat božskou moc nad životem a smrtí.¹⁸⁵

Zastánci zrušení trestu smrti reagují dvěma etickými argumenty. Za prvé nesmí být trest v moderní demokracii pouze aktem odplaty, ale měl by se také snažit zločince napravit, aby mu umožnil žít ve společnosti po boku jiných lidí. Druhý etický argument je založen na přikázání „nezabiješ“. Tento argument je však oslaben faktem, že se stát může uchýlit ke smrtící síle, aby předešel závažným zločinům, případně aby svedl válku nebo potlačil vzpouru.

5.2.1 Argument justičního omylu

Nejčastějším argumentem odpůrců absolutního trestu je tvrzení, že trest smrti je konečný, neopravitelný a nemá přirozeně žádný výchovný efekt. Argumentovat tím, že soudy jsou v dnešní době nestranné, jsou nezávislé a teoreticky nemůže dojít k omylu, je podobný argument jako že člověk je dokonalá bytost a nemůže se mylit. Takové tvrzení je zcela nepravděpodobné, protože člověk jako takový rozhodně nemůže být považován za dokonalého a bezchybného. Všichni jsou omylní, tzn. že i soud může být omylný, jelikož na soudech, na policii a v dalších vyšetřovacích složkách pracují lidé.¹⁸⁶

¹⁸⁴ Srov. ŚLIPKO, T. *Hranice života: dilemy současnej bioetiky*, s. 318.

¹⁸⁵ Srov. LAZERE, D. *Trest smrti: Camus a jeho kritici* [online]. Dostupné na WWW: <<http://www.obcinst.cz/cs/TREST-SMRTI-CAMUS-A-JEHO-KRITICI-c971/>>.

¹⁸⁶ Srov. DRBOHLAV, A. *Etopedie I. – Trest smrti versus trest života pro sériové vrahy*, s. 95-96.

Chybné rozsudky a omyly provázejí trestní právo celými jeho dějinami. Jedná se o smutné příklady toho, kdy bylo trestní právo zneužito či chybně aplikováno a následkem bylo odsouzení nevinného. Žádný soudní systém není dokonalý a proto vždy existuje riziko, že dojde k odsouzení nevinného. Ukáže-li se, že byl odsouzenec nevinný, jeho popravu již nelze odčinit.¹⁸⁷

Argument justičního omylu v posledních letech nabírá výrazně na síle, neboť revize rozsudků v USA při použití nových vědeckých metod (analýza DNA apod.) prokázaly značný počet justičních omylů, případně vyvrátily jediné existující důkazy pro vinu odsouzených ve značném množství případů, a to včetně takových, kde byli obžalovaní odsouzeni k trestu smrti. Proto možnost justičního omylu nelze nikdy vyloučit.¹⁸⁸

Podle údajů organizace Amnesty International bylo v letech 1900 – 1985 v USA k trestu smrti nevinně odsouzeno 350 osob.¹⁸⁹ Od roku 1973 bylo jen ve Spojených státech z cel smrti propuštěno 123 vězňů, když se objevily důkazy prokazující jejich nevinu. V roce 2004 došlo k šesti podobných případům, dvěma v roce 2005 a jednomu v roce 2006. Státem s největším počtem osvobozených vězňů odsouzených k trestu smrti je Florida. Problém justičních omylů se však neomezuje jen na USA. Dokud bude existovat trest smrti, bude existovat nebezpečí poprav nevinných.¹⁹⁰

5.2.2 Neprůkaznost odstrašujícího účinku trestu smrti

Jedním z nejpádnejších důvodů odpůrců trestu smrti je neprůkaznost odstrašujícího účinku tohoto trestu. Nikdy totiž nebyla vyhotovena taková studie, která by prokázala jeho účinnost. Účinnost trestu smrti je těžko měřitelná veličina, kterou je třeba zjišťovat na základě jiných principů, než počítat uskutečněné a neuskutečněné trestné činy. Můžeme sice spekulovat, proč za určitou dobu po zrušení trestu smrti dochází k vyššímu počtu kriminálních činů než před zrušením, ale důkazem nemohou být samotná čísla. Vždy musíme znát okolnosti trestného činu, v jaké politické a sociální situaci k činu došlo,

¹⁸⁷ Srov. DRBOHLAV, A. *Etopedie I. – Trest smrti versus trest života pro sériové vrahy*, s. 95.

¹⁸⁸ Srov. *Trest smrti ve světě 2006 zaznamenáno 1591 poprav* [online]. Dostupné na WWW: <<http://www.amnesty.cz/zpravy/Trest-smrti-ve-svete-2006-zaznamenano-1591-poprav/>>.

¹⁸⁹ Srov. LIŠKA, O. *Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918-1989*, s. 27.

¹⁹⁰ Srov. *Trest smrti ve světě 2006 zaznamenáno 1591 poprav* [online]. Dostupné na WWW: <<http://www.amnesty.cz/zpravy/Trest-smrti-ve-svete-2006-zaznamenano-1591-poprav/>>.

zkrátka jaké vnější vlivy v době po zrušení trestu panovaly. Vzhledem k dosavadní neprůkaznosti vyšší míry generálně-preventivního působení trestu smrti nelze brát v úvahu to, že trest smrti odrazuje potenciální pachatele více než trest odnětí svobody.¹⁹¹

5.2.3 Zneužití trestu smrti

Trest smrti v sobě skrývá řadu nebezpečí. Zejména dojde-li ke zneužití trestu smrti za účelem zbavení se „nepohodlných osob“. Trest smrti je v mnohých zemích zneužíván jako nástroj politických represí vůči politickým oponentům. V historii se mnohokrát objevily případy zneužití trestu smrti k prosazování určitých politických cílů. Státní aparát, zaštitěný platnými zákony, odstraňoval různými nástroji, včetně trestu smrti, své skutečné či domnělé odpůrce nebo jiné vybrané sociální skupiny. Tisíce osob byly jednou vládou odsouzeny k trestu smrti a posléze byly druhou vládou označeny za nevinné.¹⁹²

I bývalé Československo má s politickým zneužíváním trestu smrti svoje zkušenosti. Velmi diskutované jsou politické procesy z padesátých let minulého století, jejichž rozsudky často zněly trest smrti. Za vše jasně hovoří číslo 233, které označuje počet rozsudků smrti v bývalém Československu v letech 1948 - 1952. K největším persekucím však docházelo v dobách stalinismu v bývalém Sovětském svazu. „Nejvyšší trest je používán k umlčení politických oponentů nebo za účelem propagandy v zemích jako Čína, Írán a Súdán. V Súdánu se trest smrti používá k potlačování politické opozice a rozsudky jsou vynášeny svévolně.“¹⁹³

¹⁹¹ Srov. LIŠKA, O. *Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918-1989*, s. 21.

¹⁹² Srov. *Trest smrti v roce 2009 – popravovalo se i z politických důvodů* [online]. Dostupné na WWW: <<http://www.amnesty.cz/news/article.php?id=536>>.

¹⁹³ Tamtéž.

6 VÝCHODISKA ETICKÝCH TEORIÍ

6.1 Teorie pro trest smrti

Mezi teorie, které požadují absolutní trest za účelem obnovení spravedlnosti, patří Kantova a Hegelova teorie o svobodné vůli. Dalším příznivcem nejvyššího trestu byl Tomáš Akvinský, jehož výchozím bodem je blaho společnosti, které nadřazuje nad osobní blaho.

6.1.1 Kantova teorie o svobodné vůli

Immanuel Kant ve své koncepci trestního práva a trestu vychází ze základní premisy, kterou je pro něj svobodná vůle, odpovědnost a morálnost člověka. Kantův přístup je založen na koncepci člověka jakožto bytosti se svobodnou vůlí. Člověk se od zvířat liší nejen tím, že má nesmrtelnou duši a rozum, ale i tím, že má svobodnou vůli neboli vnitřní svobodu. Svobodná vůle člověka je taková jeho kvalita, která mu umožňuje, aby si z alternativ, které se mu v životě nabízejí, nemusel zvolit žádnou. Neexistuje tedy konání, ke kterému by byl člověk předem determinován.¹⁹⁴

Výchozím bodem Kantovy argumentace je indeterminismus. Ten na pachatele nazírá jako na morální a svobodnou bytost, která o svém konání rozhoduje sama, a proto za něj nese plnou odpovědnost. Je-li konání nesprávné, lze viníka po právu potrestat.

S pojmem svobodná vůle se setkáváme i u Romana Jocha. Ten přirovnává člověka a to, čím je jeho chování utvářeno, k modelu pyramidy. Značná část této pyramidy je tvořena determinujícími vnějšími silami, na které vědomí člověka nemá žádný vliv. Základnu pyramidy představuje genofond člověka. Nad ním je vrstva vnějších biologických vlivů a nad touto vrstvou stojí společenské vlivy (poměry ve společnosti, její normy a mravy). Ještě výše je vzdělání, výchova a kultivace člověka v jeho dětství. Spor mezi stoupenci svobodné vůle a determinismu se vede pouze o to, zda nad všemi těmito determinujícími vlivy existuje ještě malá špička pyramidy, která není předurčena žádnou

¹⁹⁴ Srov. OJZERMAN, T. I. a kol. *Kantova filosofie a současnost*, s. 227.

vnější silou, totiž svobodná vůle. Pokud tam není, člověk je naprosto determinován. Pokud tam je, tak genofond, biologické vlivy, společenské vlivy a výchova nic nemění na tom, že svobodná vůle určuje, že člověk je volní bytost a nemusí se rozhodnout pro tu či onu variantu chování. Neznamená to, že člověk si může zvolit cokoliv, ale že může cokoliv a jakoukoliv volbu odmítnout. Jakkoliv může člověk toužit po tom někoho zabít, přece jen vraždit nemusí. Když se však vraždy dopustí, je za svůj čin plně odpovědný a lze ho potrestat.¹⁹⁵

Kant odmítá, že by trest měl směřovat k dosažení jakéhokoliv cíle. Má být pouze prostředkem k dosažení spravedlnosti, která je podmínkou existence státu. V souladu se svým pojetím člověka jako rozumné bytosti nadané svobodnou vůlí, Kant považuje za nemožné jakékoli výchovné nebo nápravné směřování trestu. To by člověka snižovalo na úroveň věci zbavené rozumu. Trest jako výraz požadavku kategorického imperativu uskutečňuje spravedlnost a zároveň hájí vrozená práva osobnosti zločince jako rozumné bytosti a respektuje tak důstojnost osobnosti zločince jako člověka.¹⁹⁶

Pokud se týká výměry trestu, rozvíjí Kant svou teorii obnovy spravedlnosti trestem tím směrem, že trest musí být úměrný spáchanému činu, je tedy třeba oplatit stejné stejným, protože jen tím lze uspokojit trestající spravedlnost. Tedy: „*Zlo, které způsobíš někomu jinému v národě, aniž si ho zasloužil, sám sobě působíš. Tupíš-li ho, sebe sama tupíš; okrádáš-li ho, sebe sama okrádáš; biješ-li ho, sebe sama biješ; zabíjíš-li ho, sebe sama zabíjíš.*”¹⁹⁷

Z podobných předpokladů jako I. Kant vycházel i Georg Wilhelm Friedrich Hegel. Stejně jako Kant zastával teorii indeterminismu a svobody lidské vůle. Zločince chápal jako osobu svobodnou a rozumnou. Účelem trestu má být především překonání zločincova činu, který je negací práva, a znovuoobnovení a potvrzení práva.

Jako prostředek k obnově práva Hegel vymezuje trest. Ten pro pachatele znamená jistou újmu, která je vzhledem ke spáchanému trestnému činu spravedlivá. Hegel říká, že trest jako překonání negace práva, kterého se pachatel svým činem dopustil, je s tímto natolik spjat, že již samo zločincovo jednání trest předjímá. Pokud se tedy pachatel dopustí

¹⁹⁵ Srov. JOCH, R. *O trestu smrti* [online]. Dostupné na WWW: <http://www.distance.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=6&idc=214&Itemid=53>.

¹⁹⁶ Srov. OJZERMAN, T. I. a kol. *Kantova filosofie a současnost*, s. 189.

¹⁹⁷ Tamtéž, s. 191-192.

trestného činu, je srozuměn s tím, že po něm bude následovat trest a jeho trestné jednání již toto srozumění bez dalšího obsahuje. Hegelovými slovy řečeno: „*Trest je právem kladeným na zločince samotného, tj. kladeným v jeho jsoucí vůli, v jeho jednání. Neboť v jeho jednání jako jednání někoho rozumného spočívá, že je něčím obecným, že je jeho prostřednictvím nastolen zákon, který on v tomto jednání pro sebe uznal, pod který tedy může být subsumován jako pod své právo.*”¹⁹⁸ Tím, že je trest považován za jeho právo, je zároveň zločinec ctěn jako svobodná a rozumná bytost.

Účelem trestu tedy má být odplata a překonání spáchaného zločinu. Aby mohl být trest skutečným překonáním zločinu, musí s ním být srovnatelný. Spáchaný zločin a trest musí být sobě rovné. Hegel uznává, že dosáhnout úplné rovnosti je nemožné, proto vyžaduje, aby se kvantitativní i kvalitativní povaha trestu co nejvíce přibližovala povaze zločinu. Dále zdůrazňuje, že odplata nesmí být soukromou pomstou. Ta je totiž stejně jako zločincův trestný čin pouhou subjektivní vůlí jednotlivce a pro zbytek společnosti představuje jen další porušení práva. Hegel tedy vyžaduje spravedlnost osvobozenou od subjektivního zájmu.¹⁹⁹

Kantovy a Hegelovy teorie absolutního trestu, neboli trestu, jenž byl pojímán jako odplata za spáchaný trestný čin vycházející ze svobodné vůle člověka jako rozumné bytosti, nenašly mnoho následovníků a další vývoj názorů na účel a funkce trestání se nesl spíše v duchu relativních, popřípadě smíšených teorií trestu.

6.1.2 Teorie Tomáše Akvinského

Tomáš Akvinský uznává trest smrti jako vhodný prostředek vyměření spravedlnosti vůči těm, kteří svými činy škodí všeobecnému dobru. Člověka chápe jako část společnosti. Touto sounáležitostí je společnosti podřízen. Ví, že trest smrti je vnitřně zlý a nepřijatelný, ale blaho společnosti nadřazuje nad osobní blaho jednotlivce. Ochrana společného blaha vyžaduje jistá omezení osobního blaha, tzn. že v zájmu obecného blaha absolutní trest

¹⁹⁸ HEGEL, G.W.F. *Základy filosofie práva*, s. 130.

¹⁹⁹ tamtéž, s. 133.

připouští. Argumentuje tím, že osoba ohrožující celek zlem ztrácí svoji lidskou důstojnost, je zvířetem a je možné ho připravit o život.²⁰⁰

Svatý Tomáš rozvinul po vzoru Aristotela a v návaznosti na své předchůdce, zvláště sv. Augustina, nauku o trestu nejvyšším. V díle „Summa Theologia” sv. Tomáš píše: „*A proto, je-li nějaký člověk nebezpečný společnosti a kazí ji nějakým hříchem, chvalitebně a prospěšně je zabit, aby se zachovalo společné dobro.*“ A dále píše: „*Kdykoliv však zabitím zlých nehrozí nebezpečí dobrým, nýbrž spíše ochrana a spása, tu dovoleně mohou býti zabiti.*” V článku 3. píše: „*Musí se říci, že, jak bylo řečeno, zabítí zločince je dovoleno, pokud je to zařízeno k blahu celé společnosti. A proto toto právo náleží pouze tomu, jemuž je svěřena péče o zachování společnosti, jako lékaři náleží odříznouti zahnívající úd, když mu byla svěřena péče o blaho celého těla. Péče však o společné dobro je svěřena vládcům, majícím veřejnou moc. A proto pouze jim je dovoleno zabítí zločince, nikoliv však soukromým osobám.*“ V článku 7. se dočteme: „*Ale poněvadž zabítí člověka není dovoleno, leč veřejnou mocí pro společné dobro, jak je patrné ze shora řečeného, je nedovoleno člověku míti v úmyslu zabítí člověka, aby sebe hájil, leda tomu, kdo má veřejnou moc, jenž zamýšleje zabítí člověka ke své obraně, směřuje tím ke společnému dobru.*“²⁰¹

Na sv. Tomáše navazovali další teologové v následujících staletích. Všichni, kteří argumentují pro trest smrti, hovoří o stejném argumentu jako sv. Tomáš. Je třeba zachovat obecné blaho a společnost má právo se bránit proti nebezpečí, které plyne od jedinců či skupin lidí. Zachování obecného blaha a pokoje ve společnosti je nejvyšší ctností. Učení svatého Tomáše a dalších teologů ukazuje jednotné vidění problematiky trestu smrti, který vykonává zákonně zvolená moc nad provinilcem dopouštějícím se nejhorších zločinů vraždy a ohrožení samotné existence společnosti při ohrožení obecného blaha. Pro zachování tohoto blaha je třeba udržet trest smrti. Sv. Tomáš a další teologové rovněž ukazují, že trest smrti v sobě zahrnuje polepšení provinilce, nastolení spravedlnosti a má odstrašující účinek.²⁰²

²⁰⁰ Srov. ŠLIPKO, T. *Hranice života: dilemy súčasnej bioetiky*, s. 315.

²⁰¹ Srov. DOLEŽAL, M. *Trest smrti* [online]. Dostupné na WWW: <http://katolikrevue.ath.cx/civitas/trest_smrti.htm>.

²⁰² Tamtéž.

6.2 Teorie proti trestu smrti

Stoupencem teorií proti trestu smrti byl italský filozof a profesor práv Cesare Beccaria. Ten již v roce 1764 vydal svůj spis „O zločinech a trestech“, ve kterém kritizoval tehdejší trestněprávní systém, nedostatky v trestní justici a využívání krutých a nelidských trestů. Za jeden z nich považoval i trest smrti.²⁰³

Beccariovy myšlenky se staly inspirací nejen pro tvůrce mnoha evropských trestních kodexů, ale i pro autory Ústavy USA. V této souvislosti je třeba zmínit Všeobecný zákoník o zločinech a trestech na ně Josefa II. z roku 1787, který představuje konkrétní výsledek úsilí osvícenců o vytvoření moderního trestního práva.

Při stanovení trestu Beccaria vycházel ze zásady úměrnosti mezi společenskou nebezpečností trestného činu a přísností trestu. Cílem trestu měla být zejména převýchova pachatele.²⁰⁴ Beccariovým výchozím bodem je teorie společenské smlouvy jako základ autority státu a zákonů. Základem pro vytvoření trestního práva je obecná spravedlnost a prospěch každého jednotlivce, ale i prospěch společnosti, vůči kterému může jednání jednotlivce vystupovat jako protiklad.²⁰⁵

Jednou z Beccariových nejvýznamnějších myšlenek je ta, že tresty, které překračují nutnost, jenž má zachovat soubor veřejného blaha, jsou nespravedlivé svou povahou. Významným přínosem Beccariova díla byla jím prosazovaná funkce trestu, jenž spočívá v napravení a převýchově pachatele. Tím má být dosaženo toho, že pachatel již nebude znamenat pro společnost nebezpečí. Beccaria tak s největší pravděpodobností položil základy tzv. relativních teorií trestu.²⁰⁶

Zárukou pro větší bezpečnost společnosti je podle Beccaria takový systém, ve kterém potencionálnímu pachateli ve spáchání trestného činu brání jeho povědomí o tom, že po spáchání trestného činu bude odhalen a potrestán. Naopak mnohem menší preventivní význam přikládá takovému systému, v němž má pachatele od spáchání trestného činu

²⁰³ Srov. LIŠKA, O. *Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918-1989*, s. 11.

²⁰⁴ Srov. BESTOVÁ, C. *Trest smrti v německo-českém porovnání*, s. 70-72.

²⁰⁵ Srov. STRÁNSKÝ, J. *Funkce trestu a trestání v moderní společnosti*, s. 22.

²⁰⁶ Tamtéž, s. 23.

odradit vědomí, že pokud bude jako pachatel tohoto činu odhalen a usvědčen, bude krutě potrestán.²⁰⁷

Proti užívání krutých a nelidských trestů vyslovil Beccaria ve své práci ještě řadu dalších argumentů. Prostřednictvím těchto argumentů poukázal na nesoulad mezi takovým trestáním a účelem trestu, jeho spravedlivostí a přiměřeností ke spáchanému trestnému činu. Zpochybňuje i údajný preventivní účinek na ostatní nekriminální populaci. V návaznosti na to, až na některé odůvodněné výjimky, odmítá trest smrti, resp. odmítá přiznat státům právo tento trest vynášet a vykonávat. Ve vztahu k preventivnímu účinku, který by měl trest mít, považuje za mnohem efektivnější déle trvající tresty jako např. vyhnanství či nucené práce, než krátké, byť silně odstrašující působení krutého trestu.²⁰⁸

I přesto, že Beccariova práce nebyla ve své době všeobecně akceptována, měla značný vliv na tehdejší probíhající změnu v náhledu na účel trestu a trestání. Mnoho myšlenek, které jsou obsažené v jeho díle našlo svůj odraz v trestní politice některých panovníků a vlád.

²⁰⁷ Srov. STRÁNSKÝ, J. *Funkce trestu a trestání v moderní společnosti*, s. 25.

²⁰⁸ Tamtéž, s. 25-26.

7 POSTOJ CÍRKVE A PÍSMO V OTÁZCE TRESTU SMRTI

Trest smrti je v moderních demokraciích často diskutovanou otázkou. Podívejme se tedy, jak k tomuto tématu přistupuje židovská náboženská tradice, která významně ovlivnila světovou civilizaci; novozákonní tradice a jaký postoj zaujímá církev.

7.1 Starý zákon

Ve Starém zákoně se praví: „*Kdo prolíje krev člověka, toho krev bude člověkem prolita, neboť k obrazu Božímu učinil Bůh člověka.*” (Gn 9,6). Starý zákon tedy státní právo i povinnost trestat smrtí větší zločiny výslovně přiznává. Starozákonní přikázání „*Nezabiješ!*” nebylo ve své době zábranou trestu smrti. Ve své původní podobě (Starý zákon byl ve své době napsán hebrejsky) znamenalo spíše nezavraždíš či nedopustíš se vraždy na nevinném člověku. „*Nepřipustíš, aby byl zabit nevinný a spravedlivý*” (Ex 23,7). Starý zákon trest smrti připouštěl a přikázání „*Nezabiješ!*” mělo spíše bránit a předcházet uplatňování krevní msty, která byla v té době velmi rozšířená.²⁰⁹

Ve Starém zákoně byl uplatňován princip „oko za oko, zub za zub; život za život”. Lex talionis, neboli zákon odplaty, dovoluje a požaduje trestat smrtí jen vraha a odmítá krevní mstu. V antické době bylo běžné, že byl usmrcen některý z nevinných příbuzných pachatele. Z tohoto důvodu byl výkon trestu smrti stále více přenecháván těm, kteří vládou a byl odnímán rodinným představitelům a rodovým vůdcům. Ten kdo zabil, musel být potrestán rovněž smrtí.²¹⁰

Dějiny izraelského lidu, zaznamenané ve Starém zákoně, demonstrují etický a právní vývoj ve vztahu k trestu smrti.²¹¹ Tóra, biblických Pět knih Mojžíšových, uvádí seznam přestupků, za něž může být člověk potrestán smrtí. Kromě kriminálních činů, jako je vražda, sem patří i přestupky náboženské či etické: modloslužba (Ex 22,19; Nu 25,5),

²⁰⁹ Srov. KALENSKÝ, J. *Přikázání „Nezabiješ” nebrání trestu smrti* [online]. Dostupné na WWW: <<http://www.netsocan.cz/socan/num0403/nezabij.html>>.

²¹⁰ Srov. ŠRAJER, J. *Trest smrti z etického pohledu* [online]. Dostupné na WWW: <www.tf.jcu.cz/getfile/786fcbe953ad5fe8>.

²¹¹ Tamtéž.

rouhání (Lv 24,16), čarodějnictví (Ex 22,17), cizoložství (Lv 20,10) či vzpoura proti rodičům (Ex 21,15).²¹² Židovské zákony definují 36 hrdelních trestných činů.

O trestu smrti pojednává druhá kniha Mojžíšova (Ex 21;22). Zde se setkáváme s principem život za život. Výjimku tvoří zabití, které bylo spáchané neúmyslně. V takovém případě mohl pachatel utéci na zvláštní místo, které bylo pro tento případ Bohem určené. Tato místa byla označována jako tzv. „útočištná města“, kterých bylo v Izraeli šest (Nu 35,11-14). Vrah, který zabil úmyslně, nemohl před trestem smrti uniknout žádným vykoupením (Nu 35,31).²¹³

Zlořečení svému otci nebo matce je dalším trestným činem, za který se trestalo nejvyšším trestem. Jedná se o porušení jednoho z přikázání Desatera a to se rovná porušení Hospodinova nařízení. Popření Boží svrchovanosti znamená smrt. Ve třetí knize Mojžíšově (Leviticus) se trest smrti také objevuje. Nejvyšším trestem byl potrestán ten, kdo se dopustil cizoložství.²¹⁴ Tresty, které Zákon ukládal, měly sloužit k tomu, aby země zůstala čistá. Dále měly odrazovat od spáchání zločinu a udržovat úctu ke svatosti života, k zákonu země, k Bohu a bližnímu.

Skutečná praxe ve starověkém Izraeli však byla jiná. Ačkoli byl trest smrti ve Starém zákoně na přímý pokyn Boha nařízen, Bůh stanovil poměrně přísná pravidla pro jeho uplatňování. Obžalovaný například nesmí být popraven, pokud proti němu nevypovídají alespoň dva očití svědkové. *„Každého vraha, který někoho zabil, bude možno odsoudit k smrti jen podle výpovědi několika svědků; k jeho usmrcení nestačí výpověď jednoho svědka”* (Nu 35,30).²¹⁵ V dalších staletích židovští učenci dále interpretovali biblická nařízení.

V základní sbírce komentářů a výkladů, zvané Talmud, se samozřejmě zabývali i trestem smrti. I v Talmudu jsou vymezeny přestupky, které se trestají smrtí, a stanoveny způsoby vykonání rozsudku. Lze však pochybovat, zda rabíni vůbec kdy nařídili trest smrti vykonat. Hrdelní zločiny byly projednávány před tribunálem, který se skládal z nejméně třiceti tří, případně až sedmdesáti pečlivě vybraných soudců. Přísné požadavky na svědky v hrdelních kauzách téměř vylučovaly možnost, že by byl obžalovaný usvědčen. Svědčit

²¹² Bible. Písmo svaté Starého a Nového Zákona, s. 83-149.

²¹³ Tamtéž, s. 158.

²¹⁴ Tamtéž, s. 83-157.

²¹⁵ Bible. Písmo svaté Starého a Nového Zákona, s. 158.

v hrdelní kauze mohl pouze ten, kdo viděl celý zločin tak, jak byl spáchán. A nejen to, svědek musel dokonce viníka předem varovat, že se chystá spáchat zločin, který se trestá smrtí. Pachatel musel poté výslovně potvrdit, že varování slyšel. Podobně museli s viníkem promluvit dva nebo i tři svědkové. Jakákoliv pochybnost v případě hrdelního zločinu byla vždy ve prospěch obviněného. Pokud přece jen došlo k vynesení verdiktu, byla podniknuta opatření k odkladu vykonání rozsudku. Byl vyslán herold, který veřejně vyzýval, aby se přihlásili všichni, kteří mohou uvést cokoli ve prospěch odsouzeného. Pokud se někdo takový našel, bylo trestní řízení obnoveno. V prvním století občanského letopočtu pak rabíni trest smrti zcela zrušili. Shodli se, že rozhodnutí o odnětí lidského života by nemělo být svěřeno do rukou omylných lidských bytostí, ale mělo by být vyhrazeno pouze Bohu.²¹⁶

Židovský odpor vůči trestu smrti je velmi silný. Jako příklad lze uvést Stát Izrael. Po jeho založení v roce 1948 byl sice trest smrti povolen a několik rozsudků bylo v případech vraždy vyneseno, ale nikdy však nebyly provedeny. V roce 1954 byl trest smrti zrušen. Jedinou výjimkou jsou případy, kdy je obviněný shledán vinným ze spoluúčasti na genocidě. V historii tak byla v Izraeli popravena jediná osoba - Adolf Eichmann, vykonavatel nacistického plánu na vyhlazení evropských Židů.²¹⁷

7.2 Nový zákon

Nový zákon také o trestu smrti nepojednává jako o etické otázce a neobsahuje text, který by se přímo o nejvyšším trestu zmiňoval. Trest smrti zde není nikde explicitně ani ospravedlňován ani zakazován. Je spíše viděn jako nutný prostředek k udržení pořádku. Ježíšovými součastníky a také apoštoly byl trest smrti brán zřejmě jako něco zcela samozřejmého a nevidí jej výslovně jako etický problém. Důvod je prostý. V té době žili v rámci existujících právních řádů, kterým se podřizovali. Novozákonní křesťanské obce neměly právo trestat někoho trestem smrti. I když, jak dosvědčují Pavlovy listy, existuje

²¹⁶ Srov. WEBEROVÁ, K. *Trest smrti v židovské náboženské tradici* [online]. Dostupné na WWW: <http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/zpravy/_zprava/772569>.

²¹⁷ Tamtéž.

v křesťanské obci potrestání provinění proti křesťanskému étosu, nikoliv však smrtí. Vydávání provinilců světské moci není v novozákonních spisech doloženo.²¹⁸

V Ježíšových výrocích nenajdeme žádný, který by trest smrti výslovně odmítal. Z jeho postoje, kdy sám mění ustanovení Mojžíšského zákona vůči ženě obviněné z cizoložství (Jan 8,2-11), ale i z obsahu jeho učení, se dá dedukovat, že mu byl tento trest bytostně cizí. Ježíš neustále hledá toho, kdo je ztracen, aby ho navrátil k životu, tj. do společenství s Bohem. Usiluje o vykořenění hříchu už v samém počátku a zdůrazňuje, že soud patří pouze Bohu. Zpochybňuje sílu spravedlnosti na základě krevní msty, na které staví *lex talionis*. Centrálním se stává společenství lásky, která zahrnuje přátele i nepřátele, jako nová cesta k překonávání zla. Je zdůrazněna odpouštějící Boží láska, dosvědčující možnost odpuštění v tomto světě, relativizující každý lidský soud a každý s tím spojený absolutní nárok (srov. Mt 7,1-7; Lk 6,37-38.41-42).²¹⁹

Ježíšův postoj při soudu před Pilátem, kdy nepopírá jeho moc nad životem a smrtí (Jan 19,10n) a také Pavlův postoj vyjádřený v Řím 13,1-7 zde hlavně verš 4, od kterého křesťanská tradice odvozovala právo státu vynášet trest smrti nad těmi, kteří ztratili právo na život odpovídajícím trestným činem, žádá v současnosti diferencovanější přístup. Rozhovor Piláta s Ježíšem neřeší principiální otázku práva státu na možnost nebo dokonce jeho povinnost trestat smrtí. Stejně tak při výkladu Pavlova textu musíme brát zřetel na historické souvislosti a celý biblický kontext. V tomto textu nejde speciálně o trest smrti (slovo „meč“ (v. 4) bylo slovem, které ukazovalo k symbolu úřadu a nikoli na zbraň jako symbol práva státu k výkonu trestu smrti), nýbrž o základní strukturu lidské společnosti (pohanské i křesťanské), založené na úctě k legitimní autoritě, která získává své oprávnění, jak vyplývá z obou textů, od Boha.²²⁰

Formulace „Nezabiješ!“ je už křesťansky motivovaný český překlad původního hebrejského výrazu a jeho původní význam je tu rozšířen. Vychází se přitom z Ježíšových slov: „Bylo řečeno otcům „oko za oko a zub za zub“, ale já vám pravím, abyste neodpírali zlému.“ Moderní překlad to vyjadřuje lépe a přesněji: „Já však vám pravím,“ říká Ježíš, „abyste nejednali se zlým tak jako on jedná s vámi.“ To znamená braňte zlu, zamezte, aby

²¹⁸ Srov. ŠRAJER, J. *Trest smrti z etického pohledu* [online]. Dostupné na WWW: <www.tf.jcu.cz/getfile/786fcbe953ad5fe8>.

²¹⁹ Srov. ŠRAJER, J. *Trest smrti z etického pohledu* [online]. Dostupné na WWW: <www.tf.jcu.cz/getfile/786fcbe953ad5fe8>.

²²⁰ Tamtéž.

člověk mohl páchat zlo, ale jestli zabíjí, nejednejte stejně. Zabraňte mu v tom, ale jiným, lidštějším způsobem. To je onen základní motiv, který křesťany staví proti znovuzavedení trestu smrti.

7.3 Postoj církve

Všeobecně se dá říci, že křesťanská tradice vždy trvala na oprávněnosti nejvyššího trestu. Morální teologie katolické církve zná pojem *poena capitis*, *death penalty*, trest smrti. Hovoří o tom, že veřejná moc má právo trestat velké zločince trestem smrti. Toto právo je doloženo Písmem (Ex 22, 18; Řím 13, 4; Mt 18, 6; Sk 5, 1-11). Trest smrti sice zůstává součástí právního rámce, ale vykonává se pouze ve speciálních případech: při trestání vrahů, heretiků a jedinců, kteří narušují bezpečnost a pokoj ve společnosti. Tradiční nauka církve hovoří o legitimitě trestu smrti na základě dvou skutečností: společnost má právo ochraňovat sebe samu; tato obrana předpokládá použití všech dostupných prostředků k zajištění této obrany.²²¹

V křesťanské tradici, zvláště v díle otců patristiky a doktorů církve, se objevuje jasně formulovaný názor o zachování trestu smrti. V díle sv. Augustina „*De Civitate Dei*” se píše: „*Není proti přikázání Božímu „nezabiješ“, když reprezentanti státní autority uvalí na zločince trest smrti.*“ Dalším církevním spisovatelem, který obhájí nejvyšší trest, je sv. Cyprián. Sv. Cyprián (Epist. 56, 4, PL 4, 362, Epist. ad Donatum, 4, PL 4, 208) píše: „*Vražda spáchaná zločincem pouze pro časný zájem je zločinem, zabití spáchané ve jménu státní světské moci k odstranění zločince je ctnost.*“²²²

Katolická církev dnes tresty smrti nepřipouští a za nejtěžší trest je považována exkomunikace viníka. Tento výjimečný trest je stanoven v kánonu 1398 (*Codex iuris canonici* z roku 1917), kdy je takto trestána interrupce. Účinky exkomunikace z církve nastupují okamžitě a to i bez rozhodnutí představeného. Pokud by se někomu zdál trest smrti „tvrdší” a hledal by jej v Kodexu kanonického práva, nenalezne jej, protože katolická církev je i zde jedním z předních nositelů humanity. V novém Katechismu katolické církve platí zásada: „Dostačují-li nekrvavé prostředky k obraně lidských životů před útočníkem

²²¹ Srov. DOLEŽAL, M. *Trest smrti* [online]. Dostupné na WWW: <http://katolikrevue.ath.cx/civitas/trest_smrti.htm>.

²²² Tamtéž.

a k ochraně veřejného pořádku a bezpečnosti osob, veřejná moc ať se omezí na tyto prostředky, protože lépe odpovídají konkrétním podmínkám obecného blaha a více se shodují s důstojností lidské osoby.”²²³

V našich zeměpisných šířkách se nelze opřít o navázání církve a trestu smrti jako je tomu ve státech, které jsou vázány například na islámskou ideologii. Oddělení jakékoliv církevní doktríny a státní moci prohlašuje již Listina základních práv a svobod ve svém druhém článku: „Stát je založen na demokratických hodnotách a nesmí se vázat ani na výlučnou ideologii, ani na náboženské vyznání.”

7.3.1 Papežové o trestu smrti

Problematikou trestu smrti se samozřejmě zabývali i papežové. Prvním papežem, který se zabývá trestem smrti a jeho použitím, je Inocenc I. V roce 405 v odpovědi biskupovi z Toulouse opakuje tradiční větu sv. Pavla o tom, že civilní autorita má božské právo trestat zločince. Papež potvrzuje, že uvalení trestu smrti je legitimní, pokud jej autorizovala veřejná státní autorita, která má k tomu od Boha právo a moc, aby ochránila nevinné. Jestliže tedy státní autorita uplatňuje právo trestat zločince trestem smrti, nehřeší tím proti pátému přikázání, proti Bohu a Božímu zákonu. Páté přikázání totiž v sobě obsahuje zachování a ochranu integrity lidského života.²²⁴

Dalším mezníkem je období pontifikátu papeže Inocence III., který požaduje od Valdenských, aby při návratu do katolické církve podepsali souhlas s vyznáním víry a zároveň souhlasili s tezí, že světská moc má právo použít trestu smrti, vyřknout ortel, aniž by se tím těžce prohřešovala proti Bohu, a tak splnila povinnost nastolit spravedlnost. Valdenští totiž upírali světské moci právo soudit a trestat zločince trestem smrti. Věta zněla: „*De potestate saeculi asserimus, quod sine peccato mortali potest iudicium sanguinis exercere, dummodo ad inferendam vindictam non odio, sed iudicio, non incaute,*

²²³ Srov. PAVEL, J. II. *Evangelium Vitae: Encyklika Jana Pavla II.: O životě, který je nedotknutelné dobro.*

²²⁴ Srov. DOLEŽAL, M. *Trest smrti a Bible* [online]. Dostupné na WWW: <http://katolikrevue.ath.cx/civitas/trest_smrti.htm>.

sed consulte procedat“ . („Jako křesťané jsme přesvědčeni, že zločincům musí být dána příležitost k lítosti, změně života, postojů, a uložen trest za to, co spáchali“.)²²⁵

V době po skončení tridentského sněmu se v Římském katechismu opakuje tradiční nauka katolické církve ohledně použití trestu smrti ze strany světské moci. V komentáři k pátému Božímu přikázání katechismus potvrzuje nauku o tom, že státní autorita má moc uvalit trest smrti, aby ochránila nevinné. Jestliže světská autorita vykoná trest smrti, nehřeší proti pátému přikázání. Páté přikázání totiž v sobě obsahuje zachování a ochranu integrity lidského života.²²⁶

Za pontifikátu Lva XIII. se opět setkáváme s potvrzením tradičního učení o uvalení trestu smrti světskou mocí. V dopise „Pastoralis Officii“ rakousko-uherským biskupům Lev XIII. potvrzuje, že je zakázáno božským a přirozeným právem zabít či poranit lidskou bytost, vyjma světské autority, která má právo použít v případě nutnosti trest smrti.²²⁷

Pius XII. při různých příležitostech pokračuje: „*Jestliže je člověk nevinný, jeho život je nedotknutelný.*“ Dodává však: „*Bůh je pánem života, a proto ten, kdo se neproviňuje proti životu, není trestán trestem smrti*“ (Pius XII., promluva k San Luca Medical-Biological Union, 12. 11. 1944). Pius XII. potvrdil 14. září 1952, že otázka odsouzeného na smrt nestojí na právech na život jednotlivce. Je úkolem státní autority zbavit odsouzeného člověka života, po tom, co se sám vydělil z tohoto práva na život svým vlastním činem. Krátce řečeno, jednotlivec přichází o svá práva na život, jestliže se dopouští takového činu, který porušuje práva na život jiné nevinné osoby. V těchto tvrzeních Pius XII. pouze potvrzuje možnost uplatnit právo státu na trest smrti, ale neobhájuje instituci trestu smrti jako takovou.²²⁸

Problematicke trestu smrti se věnoval i Jan Pavel II. v Evangelii vitae. V této encyklice uvádí, že v církvi i v civilní společnosti se stále více hlásá požadavek co nejvíce omezit nebo úplně zrušit trest smrti. Dnešní společnost má přece možnosti, jak se účinně bránit kriminalitě tak, že provinilce zneškodní, aniž by mu zcela uzavírala cestu k nápravě.

²²⁵ Srov. DOLEŽAL, M. *Trest smrti a Bible* [online]. Dostupné na WWW: <http://katolikrevue.ath.cx/civitas/trest_smrti.htm>..

²²⁶ Tamtéž.

²²⁷ Tamtéž.

²²⁸ Tamtéž.

8 TREST ODNĚTÍ SVOBODY NA DOŽIVOTÍ JAKO ALTERNATIVA TRESTU SMRTI

Trest odnětí svobody na doživotí bez možnosti podmíněného propuštění je maximální možnou sankcí v případě neexistence trestu smrti. Tento trest je často prosazován jako výrazně lidštější alternativa k absolutnímu trestu, protože nezasahuje do fyzické integrity jedince aktivním likvidačním způsobem.²²⁹ Vzhledem k tomu, že byl trest smrti v České republice zrušen v roce 1990, je odnětí svobody na doživotí nejvyšším možným trestem.

Doživotní trest je nejpřísnějším trestem ve většině právních systémech. Je to nejvyšší možný postih za nejzávažnější a nejnebezpečnější trestnou činnost. Tento trest je ukládán zvláště brutálním vrahům. Aby bylo možné s určitostí tvrdit, že je trest odnětí svobody na doživotí dostatečnou náhradou za trest smrti, a že je jakožto nejpřísnější možný trest schopen plnit jeho odstrašující funkci z hlediska individuálně i generálně preventivního působení, je zapotřebí zhodnotit pachatele trestných činů, jimž lze uložit doživotní trest a jimž by v případě existence absolutního trestu bylo možno uložit i trest tento.²³⁰

Pachatele těchto trestných činů lze rozdělit na dvě skupiny. Do první skupiny patří ti, kteří se k vraždě uchýlí v afektu (např. vlivem silného citového rozrušení nebo působením alkoholu či jiných omamných a psychotropních látek). Tito pachatelé jednájí v situaci, ve které si nejsou schopni uvědomit hrozbu trestu smrti, a přestože jsou tyto jejich činy naprosto neomluvitelné, byl by pro ně takový trest příliš krutý. Druhou skupinu tvoří pachatelé, jenž se naopak dopouští vražd chladnokrevně. Jejich postupy jsou předem promyšlené a často také usilují o zahlazení stop vedoucích k jejich dopadení. Fakt, že za spáchaný trestný čin jim hrozí absolutní trest, je od jejich jednání neodradí, pouze je donutí být při páchání trestné činnosti více opatrnými. Pro takové pachatele by navíc mohl být trest smrti milosrdnější než-li trest doživotní.²³¹

Andrej Drbohlav se ve své práci zabývající se problematikou trestu smrti k trestu doživotního odnětí svobody vyjadřuje následovně: „Doživotí je spíše jen poklidným dožitím v relativně pokojném prostředí úplného servisu. Taková forma vězení vlastně

²²⁹ Srov. JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákon a trestní řád*, s. 45.

²³⁰ Srov. MUŠKA, I. *Trest odnětí svobody na doživotí*, s. 31.

²³¹ Tamtéž.

mnohým sériovým vrahům nahrazuje vše, co nikdy neměli, což jistě vzbudí lítost, ale také to, na co i přes lítost nemají právo. Je jim vytvořeno prostředí, jež v souladu s obecným lidským právem zahrnuje stravu, šaty, bydlení, sociální přivýdělek a zájmové činnosti.”²³²

Jak již bylo zmíněno výše, trest má plnit výchovnou funkci. Jakým způsobem však této převýchovy pachatele dosáhnout? Trest smrti rozhodně nemůže být řazen mezi tresty, které by měly výchovnou funkci. V případě absolutního trestu se jedná o odstranění pachatele, čímž možná plníme ochrannou funkci, ale výchovná funkce zůstává v pozadí.

Hledání alternativy k trestu smrti je vlastně úsilí vypořádat se s otázkou, kterou sankcí je možné nahradit trest smrti, aby byla dostatečně zajištěna ochrana společnosti před nebezpečnými pachateli a byly splněny požadavky generální prevence. Doživotní trest je schopen z pohledu ochranné funkce, ale i z hlediska individuálně/generálně preventivního působení plnit roli trestu smrti, a tudíž je schopen trest smrti nahradit ve všech aspektech.²³³ Lze konstatovat, že zásadními argumenty, které preferují doživotní trest před trestem absolutním, jsou:

- doživotní trest respektuje právo na život a nedotknutelnost fyzické integrity jedince,
- doživotní trest taktéž garantuje právo každého na možnost resocializace a zároveň ukládá povinnost státu tuto možnost každému poskytnout,
- trest odnětí svobody na doživotí naplňuje zásadu ekonomie trestní represe a zásadu pomocné úlohy trestní represe lépe než trest smrti,
- v případě justičních omylů neznamená doživotní trest nevratný právní zásah do života jednotlivce.²³⁴

Trest odnětí svobody na doživotí, jako alternativa trestu smrti, je přijatelným trestně-politickým řešením. Je schopen odstranit nedostatky, které měl trest smrti a přesto poskytovat dostatečnou ochranu společnosti před pácháním zvlášť závažných trestných činů. Doživotní trest je zároveň trestem objektivně mírnějším a humánnějším, protože poskytuje pachateli šanci napravit se a získat opět svobodu.

²³² DRBOHLAV, A. *Etopedie I. – Trest smrti versus trest života pro sériové vrahy*, s. 99.

²³³ Srov. MUŠKA, I. *Trest odnětí svobody na doživotí*, s. 32.

²³⁴ Tamtéž.

8.1 Přípustnost doživotního trestu z hlediska lidských práv

Doživotní trest odnětí svobody bývá nazýván „sociálním trestem smrti“, či „trestem smrti na splátky“. Zatímco trest smrti ničí život najednou, trest odnětí svobody na doživotí tak činí postupně.²³⁵

V souvislosti s doživotním trestem vyvstává otázka, zda takový trest není v rozporu se základními lidskými právy, která garantují důstojnost člověka. Listina základních práv a svobod připouští omezení nebo zbavení osobní svobody jednotlivce pouze na základě zákona, formou tzv. zadržovacích opatření nebo trestu. Zadržovací opatření a jejich délka je upravena v čl. 8 Listiny základních práv a svobod.²³⁶ V případě trestů Listina bližší konkretizaci neobsahuje a stanovení systému trestních sankcí ponechává zcela v režimu zákona. Listina základních práv a svobod, stejně jako mezinárodní úmluvy, jimiž je Česká republika vázána, nevylučují zavedení trestu odnětí svobody na doživotí do systému trestněprávních sankcí.

Na závěr lze tedy říci, že trest odnětí svobody na doživotí není v rozporu s ustanoveními Listiny základních práv a svobod ani s mezinárodními smlouvami, které se dotýkají osobní svobody a možnosti jejího omezení resp. zbavení.

²³⁵ Srov. SUCHÝ, O. *Dlouhodobé tresty odnětí svobody a jejich výkon*, str. 19.

²³⁶ Srov. *Ústava České Republiky, Listina základních práv a svobod*, s. 17.

9 ZÁVĚR

V dnešní době se otázka trestu smrti stává stále více diskutovanější, ať už z důvodu potřeby co nejúčinnějšího trestu pro zločince, či z hlediska nedotknutelnosti života. Problematika trestu smrti není otázkou pouze trestně-právní či právní, ale svým dosahem se stává problémem celospolečenským. Od počátku užívání trestu smrti se ve společnosti objevují rozporuplné názory. Je samozřejmé, že se jednotlivé názory měnily s vývojem struktury společnosti a hodnot, které v různých dobách zastávala. V počátku trestního práva nebyla na prvním místě převýchova pachatele trestného činu, ale významnou roli hrála msta a odplata. Postupem času se rozvíjela jednotlivá práva lidské bytosti a začalo se více respektovat právo na život, které v dnešní době tvoří základ téměř každé společnosti.

Trest smrti byl vždy součástí trestního práva. Napomáhal plnění jeho cílů a v dobách, kdy nebylo možné zákon uplatňovat jinými prostředky, zajišťoval dodržování pořádku. Byl považován za legitimní nástroj státu potřebný k uplatňování práva a k potrestání zločinců. Nejvyšší trest byl ukládán za činy, které daná společnost považovala za zvlášť nebezpečné.

Co se týče trestu smrti, pak nelze říci, že by v současnosti byl již jen formalitou, neboť jej téměř polovina států světa aktivně používá. V mnoha zemích je i nadále nedílnou součástí platného právního řádu. Žijeme v době, která si zakládá na dodržování lidských práv a právo jedince na život je zakotveno v mnoha mezinárodních dokumentech. Zároveň je však tato doba plná násilí a kriminality. To jsou důvody, které udržují diskuzi na téma trest smrti stále aktuální a živé.

Celosvětový vývoj však jasně směřuje k abolicí absolutního trestu. V řadě zemích dochází k nahrazování trestu smrti výjimečným trestem (odnětím svobody na doživotí nebo na dobu 20 až 30 let). Díky Protokolu č. 6 Evropské úmluvy o lidských právech a základních svobodách dochází ke ztížení jeho opětovného znovuzavedení, a tedy jeho definitivnímu zrušení. Doživotní trest je považován za humánnější způsob trestání pachatelů, protože respektuje právo na život a nedotknutelnost fyzické integrity jedince. Lidská společnost tak vychází ze zásady úcty k životu a směřuje k její ochraně.

V diplomové práci jsem se nejprve zabývala trestem obecně, jeho účelem a funkcemi. Poté jsem konkrétně charakterizovala pojem trest smrti. Zařadila jsem i problematiku lidských práv, protože lidská práva s trestem smrti úzce souvisí. Samozřejmě nebyla

opomenuta ani historie nejvyššího trestu a současný stav. Ve třetí kapitole jsem uvedla techniky, které byly používány jak v minulosti, tak i ty, jenž se využívají dnes. Ústřední kapitole představují argumenty odpůrců i zastánců trestu smrti. Cílem této kapitoly bylo shrnout důležité argumenty v aktuální debatě o přípustnosti trestu smrti.

Při pohledu na argumenty pro a proti se dá jen těžko říci jednoznačné ano či ne. Samotné vnímání trestu smrti může být ovlivněno řadou faktorů, které mají vliv na člověka během jeho vývoje (vzdělání, náboženské vyznání, ale i demografické atributy či negativní zkušenost). Tyto faktory mohou ovlivnit člověka při rozhodování, ke kterému názoru má jeho smýšlení blíže.

Kapitola s názvem Východiska etických teorií se zabývala argumentací filozofických myslitelů. Immanuel Kant a G.W.F. Hegel při svých argumentacích vycházejí z teorie indeterminismu. Základním výchozím bodem této teorie je svobodná vůle, tzn. že člověk o svém jednání rozhoduje sám a je za něj plně odpovědný. Z toho plyne, že o oprávněnosti potrestání není pochyb.

Protikladem indeterminismu je determinismus. Spor mezi stoupenci svobodné vůle a determinismu se vede pouze o to, zda nad determinujícími vlivy existuje ještě něco, co není předurčeno žádnou vnější silou, totiž svobodná vůle. Determinismus vychází z toho, že se na lidském chování, za všech okolností, podepisuje souhrn různých vlivů, ať už biologických (genofond) nebo společenských (poměry ve společnosti, její normy a mravy, vzdělání, výchova a kultivace člověka v jeho dětství).

Podle determinismu je trest smrti spravedlivý jen v případě absolutního provinění, které vyžaduje absolutní míru odpovědnosti. „Ale nikdo není absolutně odpovědný za to, co dělá. Každý z nás je vybaven psychickou strukturou, kterou si nevybral, působily na něj výchovné vlivy, které neměl možnost regulovat. Z toho plyne, že odpovědnost za spáchaný zločin je částečně rozložitelná na rodinné prostředí, genetické vlivy a sociální strukturu společnosti.”²³⁷

Otázkou tedy zůstává, zda je možné považovat trest smrti za trest spravedlivý? Myslím, že trest smrti jako takový nelze považovat za spravedlivý trest. Jednak proto, že trest by měl mít vedle dalších funkcí také funkci nápravnou, což v případě trestu smrti

²³⁷ LAJKEP, T.; JOCH, R. *O spravedlnosti a trestu* [online]. Dostupné na WWW: <http://www.distance.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=5&rocnik=1998&cislo=3&Itemid=55>.

rozhodně není možné a dále proto, že tu vždy hrozí existence justičního omylu. Právě možnost justičního omylu mě ujišťuje v negativním přístupu k trestu smrti. Kdyby byl zaveden trest smrti, nemůžeme nikdy stoprocentně zaručit, že nebude popraven nevinný člověk.

Cílem této práce nebylo najít konečné řešení pro legislativu celého světa, ale spíše zmapovat situaci a navrhnout pár podnětů k diskusi, která by se měla o tak závažném tématu vést. Diplomová práce měla pomoci čtenáři uchopit nelehkou otázku trestu smrti a zamyslet se nad ní nejen z pohledu faktografického, ale také z pohledu etického.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Monografické publikace:

BESTOVÁ, C. *Trest smrti v německo-českém porovnání*. Brno : DOPLNĚK, 1996. ISBN 80-85765-56-X.

Bible. Písmo svaté Starého a Nového Zákona. Praha : Biblická společnost, 1990.

DRBOHLAV, A. *Etopedie I. – Trest smrti versus trest života pro sériové vrahy*. Hradec Králové : Gaudeamus, 2005. ISBN 80-7041-163-5.

FICO, R. *Trest smrti*. Bratislava : Kódexpress, 1998. ISBN 80-967943-8-8.

FICO, R. *Účel trestu*. Bratislava : Právnický inštitút Ministerstva spravodlivosti SR, 1992.

FRANCEK, J. *Zločin a trest v českých dějinách*. Praha : Rybka Publisher, 1999. ISBN 80-86182-91-6.

HANUŠ, J. *Křesťanství a lidská práva*. Praha : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2002. ISBN 80-85959-89-5.

HEGEL, G.W.F. *Základy filosofie práva*. Praha : Academia, 1992. ISBN 80-200-0296-0.

IMBERT, J. *Trest smrti*. Bratislava : ARCHA, 1994. ISBN 80-7115-064-9.

JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákon a trestní řád*. Praha : Linde, 2007. ISBN: 80-7201-675-4.

KANT, I. *Základy metafyziky mravů*. Praha : Nakladatelství Svoboda, 1990. ISBN 80-205-0152-5.

KLÍMA, K. *Ústavní právo*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-7980-000-4.

KRATOCHVÍL, V. a kol. *Kurz trestního práva. Trestní právo hmotné: Obecná část*. Brno : C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-042-3.

KUCHTA, J.; VÁLKOVÁ, H. A KOL. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha : C. H. Beck, 2005. ISBN 80-7179-813-4.

LATA, J. *Účel a smysl trestu*. Praha : LexisNexis, 2007. ISBN 978-80-86920-24-5.

LIŠKA, O. *Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918-1989*. Praha : Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu SKPV PČR, 2006. ISBN 80-86621-09-X.

LOCKE, J. *Druhé pojednání o vládě*. Praha : Svoboda, 1992.

- LYONS, L. *Historie trestu*. Praha : Svojtka & Co., 2004. ISBN 80-7352-021-4.
- MONESTIER, M. *Historie trestu smrti*. Praha : Rybka Publisher, 1998. ISBN 80-86182-05-3.
- MUŠKA, I. *Trest odnětí svobody na doživotí*. Diplomová práce. Brno : Masarykova univerzita, 2008.
- NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. Praha : Aspi, 2008. ISBN 978-80-7357-377-5.
- OJZERMAN, T. I. a kol. *Kantova filosofie a současnost*. Praha : Svoboda, 1981.
- ONDOK, P. J. *Biotika, biotechnologie a biomedicína*. Praha : TRITON, 2005. ISBN 80-7254-486-1.
- PAVEL, J. II. *Evangelium Vitae: Encyklika Jana Pavla II.: O životě, který je nedotknutelné dobro*. Praha : Zvon, 1995. ISBN 80-7113-139-3.
- STRÁNSKÝ, J. *Funkce trestu a trestání v moderní společnosti*. Brno : Masarykova univerzita, 2006.
- SUCHÝ, O. *Dlouhodobé tresty odnětí svobody a jejich výkon*. Praha : Leges, 1991. ISBN 80-85638-02-9.
- ŠLIPKO, T. *Hranice života: dilemy současnej bioetiky*. Krakov : WAM, 1998. ISBN 80-7141-185-X.
- TROJAN, J. *Idea lidských práv v české duchovní tradici*. Praha : Oikoymenh, 2002. ISBN 80-7298-044-0.

Internetové zdroje:

- DOLEŽAL, M. *Trest smrti* [online]. [cit. 10. 12. 2010]. Dostupné na WWW: <http://katolikrevue.ath.cx/civitas/trest_smrti.htm>.
- JOCH, R. *O trestu smrti*. [online]. Praha : Academia Bohemica, [cit. 10. 02. 2011]. Dostupné na WWW: <http://www.distance.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=6&idc=214&Itemid=53>.
- KALENSKÝ, J. *Přikázání „Nezabiješ“ nebrání trestu smrti* [online]. [cit. 16. 01. 2011]. Dostupné na WWW: <<http://www.netsocan.cz/socan/num0403/nezabij.html>>.
- KUNŠTÁT, D. *Trest smrti – res publica?* [online]. [cit. 16. 10. 2010]. Dostupné na WWW: <http://www.cvvm.cas.cz/upl/nase_spolecnost/100043s_kunstat-trestsmrti.pdf>.

LAJKEP, T.; JOCH, R. *O spravedlnosti a testu* [online]. Praha : Academia Bohemica, [cit. 10. 02. 2011]. Dostupné na WWW: <http://www.distance.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=5&rocnik=1998&cislo=3&Itemid=55>.

LAZERE, D. *Trest smrti: Camus a jeho kritici*. [online]. Praha : Občanský institut, [cit. 23. 02. 2011]. Dostupné na WWW: <<http://www.obcinst.cz/cs/TREST-SMRTI-CAMUS-A-JEHO-KRITICI-c971/>>.

ŠRAJER, J. *Trest smrti z etického pohledu* [online]. [cit. 20. 01. 2011]. Dostupné na WWW: <www.tf.jcu.cz/getfile/786fcbe953ad5fe8>.

ŠRÁMEK, J. *Trest smrti* [online]. [cit. 02. 09. 2010]. Dostupné na WWW: <<http://szumak.xf.cz/download/psy-depe.pdf>>.

WEBEROVÁ, K. *Trest smrti v židovské náboženské tradici* [online]. [citované 14. 1. 2011]. Dostupné na WWW: <http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/zpravy/_zprava/772569>.

Druhý opční protokol k Mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech [online]. Praha : Český helsinský výbor, [cit. 02. 09. 2010]. Dostupné na WWW: <<http://www.helcom.cz/view.php?cisloclanku=2005020106>>.

Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod [online]. Praha : Český helsinský výbor, [cit. 03. 09. 2010]. Dostupné na WWW: <<http://www.helcom.cz/view.php?cisloclanku=2005020107>>.

AMNESTY INTERNATIONAL. *Írán popravil pět politických vězňů* [online]. [cit. 12. 10. 2010]. Dostupné na WWW: <<http://www.amnesty.cz/news/article.php?id=549>>.

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR. *Obecné zásady EU týkající se trestu smrti*. In *MZV* [on-line]. Praha : MZV, [cit. 03. 09. 2010]. Dostupné na WWW: <http://www.mzv.cz/public/fc/e9/a0/453603_321227_Obecne_zasady_EU_tykajici_se_trestu_smrti.pdf>.

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR. *Podpora celosvětového zrušení trestu smrti*. In *MZV* [on-line], Praha : MZV, [cit. 05. 09. 2010]. Dostupné na WWW: <http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/lidska_prava/podpora_celosvetoveho_zruseni_trestu.html>.

Presentation: mobilising for universal abolition. [online]. [cit. 11. 12. 2010]. Dostupné na WWW: <<http://www.worldcoalition.org/modules/pages/index.php>>.

Trest smrti [online]. [cit. 14. 10. 2010]. Dostupné na WWW: <<http://www.evropa2045.cz/hra/napoveda.php?kategorie=8&tema=153>>.

RADA PRO LIDSKÁ PRÁVA. *Trest smrti* [online]. Praha : Asociace pro mezinárodní otázky, [cit. 22. 09. 2010]. Dostupné na WWW: <http://www.studentsummit.cz/data/1258284348700BRG_HRC_Trest_smrti.pdf>.

AMNESTY INTERNATIONAL. *Trest smrti ve světě 2006 zaznamenáno 1591 poprav* [online]. [cit. 03. 10. 2010]. Dostupné na WWW: <<http://www.amnesty.cz/zpravy/Trest-smrti-ve-svete-2006-zaznamenano-1591-poprav/>>.

AMNESTY INTERNATIONAL. *Trest smrti v roce 2009 – popravovalo se i z politických důvodů* [online]. [cit. 03. 10. 2010]. Dostupné na WWW: <<http://www.amnesty.cz/z536/trest-smrti-v-roce-2009-popravovalo-se-i-z-politickyh-duvodu>>.

AMNESTY INTERNATIONAL. *Vloni vykonáno 2 390 poprav, 72 procent lidí popravila Čína* [online]. [cit. 04. 10. 2010]. Dostupné na WWW: <<http://www.amnesty.cz/z459/vloni-vykonano-2-390-poprav-72-procent-lidi-popravila-cina>>.

Who We Are. [online]. [cit. 14. 12. 2010]. Dostupné na WWW: <<http://www.amnesty.org/en/who-we-are>>.

Zákonné předpisy:

Zákon č. 140/1961 Sb., *Trestní zákon.*

Ústava České Republiky, Listina základních práv a svobod.

Časopisecké publikace:

CHLÁDEK, J. Trest smrti. In *Koinonia*, 2003, č. 24, s. 20-24.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha I - Vykonané tresty smrti v Československu od 9. 5. 1945 do 31. 12. 1989

PŘÍLOHY

Příloha I

Vykonané tresty smrti v Československu od 9. 5. 1945 do 31. 12. 1989 ²³⁸

Rok	Vražda	Podle retribučních dekretů	Za velezradu	Souběh velezrady a vyzvědačství	Souběh velezrady a vraždy	Ostatní trestné činy	Celkem
1945		98					98
1946		361					361
1947	2	258				1	261
1948		20				3	23
1949	8	1	11	8	3		31
1950	6		18	23	10	1	58
1951	4		26	16	10	3	59
1952	9		9	28	16	2	64
1953	21		9	5	11	1	47
1954	13		4	4	4		25
1955	6		2	4	3		15
1956	8						8
1957	5			2			7
1958	13	1	2				16
1959	6		1			1	8
1960	6		1				7
1961	6						6
1962	10						10
1963	7						7
1964	7						7
1965	4						4
1966	8						8
1967	4						4
1968							0
1969							0
1970							0
1971	1						1
1972	5						5
1973	3						3

²³⁸ MONESTIER, M. *Historie trestu smrti*, s. 374.

1974	1						1
1975	5						5
1976	1						1
1977							0
1978	1						1
1979	3					1	4
1980	4						4
1981							0
1982	2						2
1983	3						3
1984	1						1
1985	5						5
1986	3						3
1987	1						1
1988							0
1989	2						2
Celkem	194	739	83	90	57	13	1176

ABSTRAKT

ŠPLÍCHALOVÁ, L. *Etické aspekty trestu smrti*. České Budějovice 2011. Diplomová práce práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra teologické a sociální etiky. Vedoucí práce PhDr. Roman Míčka, Th.D.

Klíčové pojmy: trest, trestný čin, trest smrti, právo na život, argumenty pro a proti trestu smrti, legislativa, Amnesty International.

Diplomová práce se zabývá problematikou trestu smrti. Na začátku jsou uvedené obecné teorie trestu a jednotlivé funkce trestu jako takového. V další kapitole je nastíněn historický vývoj trestu smrti až po současnost. Třetí kapitola je věnována jak dřívějším, tak i současným technikám absolutního trestu. Důležitou roli hrají jednotlivé mezinárodní dokumenty upravující právo na život a možnost ukládání trestu smrti. Dále jsou samozřejmě zmíněné argumenty hovořící ve prospěch a v neprospěch jeho ukládání. V diplomové práci nebyl opomenut ani názor církve a postoj Písma svatého.

ABSTRACT

Ethical Aspects of the Death Penalty.

Key words: punishment, crime, death penalty, right to life, arguments for and against capital punishment, legislation, Amnesty International.

This thesis deals with the death penalty. At the beginning are mentioned the general theory of punishment and the function of punishment. The next chapter outlines the historical development of the death penalty to the present. The third chapter is devoted to past and present techniques for the death penalty. The important role enacted individual international documents conditioning the right to life and the possibility of the death penalty. Also are mentioned the arguments for and against the death penalty. In my work was not overlooked the opinion and attitude of the Church and of the Holy Scriptures.